

DOKUMENTUMOK

Dennis Deletant

A Securitate és a rendőrállam Romániában (1948–1989)*

Furcsának tűnik arra gondolnunk, hogy alig valamivel egy évtizeddel ezelőtt Romániát az európai kontinens legperverzebb diktatúrája bénította meg. Nicolae Ceaușescu diktatúrája a költőnő Ana Blandiana által „vegetáló”-nak nevezett állapotba juttatta a román népet. Az emberek gyakorta egy-egy futtában odavetett suttogással kommunikáltak, hisz félniük kellett a mindenhol jelen lévő informátoroktól, akik szüntelenül készen álltak arra, hogy szekurista uraiknál bemártsák őket. Azon idősebb olvasók számára, akik megélték ezt az áldatlan időszakot, valamint azon fiatalok számára is, akiknek alig avagy egyáltalán nem adatott meg a lehetőség, hogy megismerjék azt, a Marius Oprea által kivételes kitartással és elszántsággal összegyűjtött gazdag és eleddig kiadatlan dokumentum-gyűjtemény, amely az egykori Securitate archívumából származik, a terror mechanizmusait írja le, azon rezsimét, amely lehetővé tette Ceaușescut, és egyszersmind megerősítette a hatalmát. Ugyanakkor ezek a dokumentumok egy olyannyira jól szervezett Securitatet mutatnak be, hogy nehezünkre esik elhinni a manapság több helyzetben is megtett kijelentéseket, amelyek értelmében bizonyos dokumentumokat „már nem lehet megtalálni”. Ha egy fiatal történésznek sikerült a jelenlegi teljesítmény, annál inkább képes kellene, hogy legyen erre az állam és annak intézményei, amelyek megörökölték a kommunista Románia egykori politikai rendőrségének az archívumait.

A kelet-európai kommunista szatellit-államok politikai rendőrségei közül a román Securitate volt a legismertebb, az 1989-es forradalom idején pedig oly mértékben a tömegkommunikáció egyik szenvedélyévé vált, hogy maga a „Securitate” szó gond nélkül lelte meg útját az *Oxford English Dictionary*-ba. Ez a szenvedély csak részben tanúskodott arról a hatékonyságról, amellyel a Securitate a románok gondolkodásába beférközött, egy olyan rendszer könyörtelen fegyverének a képében, amelyet a kelet-európai államok körében talán csak Enver Hodzsa Albániájának sikerült túlszárnyalnia

* Forrás: Deletant, Dennis: *Securitatea și statul polițienesc în România (1948–1989)*. In Marius Oprea: *Banalitatea răului. O istorie a Securității în documente (1949–1989)*, Iași, 2002, Polirom. 22–48, 53–55.

a háborút követő elnyomások térképén. Akárcsak a politikai terror egyéb gépezeteinek esetében, a Securitenak is a félelem volt a legerősebb fegyvere, és ennek a román lakosság körében elterjesztett foka egyszersmind kulcsot ad a sikeréhez is. Ám ennél is lényegesebb az, hogy ennek a félelemnek az öröksége mostantól éveken keresztül befolyásolni fogja sok román viselkedésbeli mintázatait, főként ha őket nem lehet majd meggyőzni arról, hogy a múltbéli kényszerítő gyakorlatoknak vége.

A félelem engedelmisséget szül, s következésképp a munkaerő hatékony kihasználásának kivételes mechanizmusát (is) képezi. A jelen gyűjtemény által bemutatott bizonyítékok, amelyek a Securitate alkalmazottaira vonatkoznak, azt mutatják, hogy a számuk sokkal kisebb volt, mint amire a közkeletű meggyőződések következtetni engedhettek volna. Az iratcsomók jelzik, hogy 1950-ben, azaz két évvel az Országos Népbiztonsági Igazgatóság (Direcția Generală a Securității Poporului, a továbbiakban ONI), röviden a Securitate létrehozatala után az ehhez az Igazgatósághoz tartozó, különböző fokozatú tisztek száma mintegy 5000 volt. Virgil Măgureanunak, a SRI igazgatójának (a Securitate egyik örököseként 1990. március 26-án létrehozott új titkosszolgálatról van szó)¹ a nyilatkozatai alapján 1989-re ez a szám már 14 259-re nőtt. Természetesen a fenti számadatok nem vonatkoznak a több tízezer informátorra, akiket, a félelem kiaknázása révén sikerült toboroznia a Securitenak, oly módon növelvén meg hatékonyságát, hogy antennáit a román társadalom legintimebb zugaiba is eljuttatta, és természetesen nem vonatkoznak – az 1948-as adatok viszonylatában – a szovjet tanácsadók tömegeire sem, akik az Állambiztonsági Igazgatóságok (Direcțiile Securității) keretében román inasaik mellett dolgoztak, emellett nem számolnak ezek az adatok az Állambiztonsági Csatatok Parancsnokságával sem, amelyet 1949. február 7-én szerveztek meg, és utaltak a Belügyminisztérium* hatáskörébe. Az 1989-es forradalom idején ezekben az Állambiztonsági Csatatokban 23 370 tiszt és katona szolgált, akik az Állambiztonsági Főigazgatóságnak** (Departamentul Securității Statului, a továbbiakban ÁF) voltak alárendelve.

* A magyartalanság elkerülése végett a fordításban Belügyminisztériumot használunk mind a 19. századtól használt Ministerul Afacerilor Interne megnevezésre, mind ennek 1972. április 19-i Ministerul de Interne-re történő átnevezésére.

** A „Departamentul Securității Statului” (DSS) és a „Departamentul Securității” (DS) magyar fordítása megegyezik: Állambiztonsági Főigazgatóság. A megkülönböztethetőség érdekében abban az esetben, amikor az eredetiben „Departamentul Securității Statului” szerepel, ezt a DSS zárójelben történő megadásával jelezzük. (A szerk.)

1 *SWB Summary of World Broadcasts. BBC Monitoring. Part 2 Eastern Europe, EE/0932* (27 November 1990), B/9.Forrás

Annak a nagy része, amit a Securitateről rögtön a forradalom után írtak, mind a román, mind a nyugati tömegmédiában, szenzációhajhász jelleggel bírt, és hiányzott belőle a tartalom. Erre lehet egy példa az a mód, ahogyan számos román a „Securitate” szót, illetve képzett formáját, a „szekust” használta mintegy definíciós terminusként minden olyan személyre, aki a Belügyminisztériumban volt alkalmazott. Ugyanúgy alkalmazták ezt az elnevezést a rendőrség (Milicia) kötelékébe tartozókra, beleértve a kriminalisztikán és a közlekedésrendészeten dolgozókat is, valamint azokat, akik az Útlevélosztályon és a Börtönök Igazgatóságánál dolgoztak. Egyes románok a „szekus” kifejezést bárkire használhatónak vélték, aki valamilyen adminisztratív jellegű munkakört töltött be, lett légyen az egy minisztériumban, kórházban, bankban, TÉESZben, avagy a Román Államvasutaknál, olyannyira tartotta magát a hit a politikai rendőrség mindenütt jelenvalóságában. Egy másik példája a Securitatet illető paranoiának a bármely Securitates tisztnek általánosan tulajdonított „ezredesi” fokozat, mintha ennél alacsonyabb rangok nem is léteztek volna. Helyesen használva: a Securitate a rövidített terminus arra az intézményre, amely a kommunista időszakban felvigyázta a romániai életet, és amelyet hosszabb ideig a Belügyminisztérium keretében működő Állambiztonsági Főigazgatóságként (DSS) ismertek.

A Securitate tevékenységét elfedő lepel mögé engedtek betekintést Ion Mihai Pacepa altábornagy vakmerő leleplezéseinek könyvében, a *Vörös horizontokban*.² Pacepa az egyik legjelentősebb magas rangú tiszt volt egy kommunista titkosszolgálatból, aki Nyugatra szökött (lévén a Külföldi Hírszerzési Igazgatóság – Direcția de Informații Externe, a továbbiakban KHI – egyik igazgatója, amely az Állambiztonsági Főigazgatóság – ÁF/DSS – része volt). Az 1950-es évek elején Pacepa belépett az ÁF-t megelőző szervezet, az Országos Népbiztonsági Igazgatóság (ONI) szabotázselhárítási osztályába, később pedig Nyugat-Németországba küldték. Az, hogy a nyugati közönséget érdekelni kezdték a Ceaușescu-klán túlkapásai, valamint azok a támogatások, amelyeket a román titkosszolgálatok bizonyos arab terrorista csoportosulásoknak nyújtottak, nagymértékben annak a hatásnak is tulajdonítható, amelyet Pacepa bestsellerében írott leleplezéseik jelentettek, ezt – ki kell hangsúlyoznunk – az Egyesült Államokba való 1978 júliusi szökése után tíz évvel publikálta. Abban, amit a szerző naplónak nevezett, tulajdonképpen emlékek sorozatával szembesülünk, amelyek a szerző által Romániában eltöltött utolsó hat hónapra vonatkoznak; itt Pacepa az olvasó elé tár

2 Ion Pacepa: *Red Horizons*. Heinemann, London, 1998. Magyarul: *Vörös horizontok I-II*. Áramlat Független Kiadó, Budapest, 1989.

ta a büntettek katalógusát a gyilkosságtól a zsarolásig, a drogkereskedelemtől a rablásig, bemutatván Ceaușescu direkt részvételét mindebben.

Pacea karrierje nagymértékben a Külföldi Hírszerzési Igazgatósághoz kötődött, amelynek helyettes parancsoka lett – saját kijelentései értelmében – 1972-ben.³ Könyvében információkat közöl a KHI szerkezetéről, de keveset beszél az alakulásáról, mindeközben az Állambiztonsági Főigazgatóságot (DSS) csak futtában említi, egy mondat erejéig.⁴ Mindezekkel együtt a KHI tevékenységei gyakorta fedésbe kerültek az ÁF-éval, és a KHI-t bemutatva Pacea tulajdonképpen egy belső szemszöveget kínál a mindennapi román életbe beszivárgott Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) dimenzióira.

Kezdetben, az összes kelet-európai kommunista rendszerhez hasonlóan, a romániai is teljes egészében a terroron alapult, ez lévén a politikai hatalom egyik függvénye. A terrort két szakaszban műveletesítették, eleinte azért, hogy megsemmisítsék az ellenfeleket, akik a kommunista hatalom konszolidációjának útjában álltak, majd azért, hogy engedelmességet teremtsenek, mihelyst a társadalom „forradalmi” átalakulása megtörtént. A román esetben, az első szakasz – tágran érve – 1945 és 1964 között zajlott le, 1964-ben ugyanis a politikai foglyokat amnesztiában részesítették, majd a második szakasz következett, 1964 és 1989 között. 1964-ben látható változás állt be a rendszer által gyakorolt elnyomás intenzitásában. Gheorghiu-Dejnek, a Román Munkáspárt főtitkárának (és elsőtitkárának) az utolsó uralmi évében, tehát 1964-ben, a terror áthatotta az egész román társadalmat, a totalitárius kánon valós avagy lehetséges ellenségeit kutatva, sok személyben azt az érzést keltve, hogy voltaképpen üldözik őket. 1964 után, azonban, a románokat inkább a félelem, mintsem a terror bélyegezte meg, mivel Ceaușescu rendszere, az emberi méltóság elleni szörnyű visszaélései, valamint az emberi jogok mellőzése ellenére, mégsem alkalmazta sem a tömeges letartóztatások, sem a megkülönböztetés nélküli lágerbe utalások taktikáját, amely eljárások a Dej-korszak megkülönböztető vonásaiként maradtak fenn.

A fiatal Mihály király által 1944. augusztus 23-án elindított államcsíny, amely Ion Antonescu diktátor ellen irányult, vízvázasztót jelentett a román történelemben. Katonai szempontból ez 180 fokos fordulatot jelentett, célja: leválasztani Romániát a Tengelyhatalmak táborából, és csatlakoztatni az Antanthoz. A politikai szándék pedig a demokráciához való visszatérés volt. Ám az államcsínyt, amely távol állt attól, hogy visszaállítsa a két világháború közötti, mégoly tökéletlenségekkel teli demokratikus kormányzást,

3 *Indiscret*, București, 1992/4. 3.

4 Ua. 165.

Sztálin manipulálta avégett, hogy a román népre egy kommunista rezsimet kényszerítsen rá. Ironikus módon, az államcsíny elsődleges kigondolói – Mihály király és a fő demokratikus pártok vezetői – mintha csak azért vetettek volna véget Antonescu marsall katonai diktatúrájának, hogy majd őket is, hat hónap múltán, félreállítsa egy új totalitárius berendezkedés.

A szovjetek által Romániára kényszerített kommunista hatalom a Vörös Hadsereg jelenlététől függött, valamint a rendészeti és igazságügyi hatalom (hadsereg, rendőrség, jogi rendszer) megszerzésétől. Következésképp a Belügyminisztérium, a Védelmi Minisztérium, valamint az Igazságügyi Minisztérium feletti ellenőrzés a kommunista párt egyik fő célkitűzése lett. Az új, Constantin Sănătescu tábornok vezette időleges kormányban, amely 1944. augusztus 23-a és november 2-a között működött, és amelyet azért hoztak létre, hogy Romániát újravezényelje a háborúban, a legtöbb miniszteri helyet tiszteknek ajánlották fel, csak a Belügyminisztériumot kapták meg a Lucrețiu Pătrășcanu vezette kommunisták, aki a maga során a király mellett állt az Antonescu elleni államcsíny előkészítése során. A Különleges Hírszerző Szolgálatot (Serviciul Special de Informații, a továbbiakban KHSZ) megtisztították a magasabb rangú tisztektől, míg a Belügyminisztériumnak és a titkosrendőrségnek, a Siguranța-nak a személyzete nagy vonalakban változatlan maradt. Ezen intézmények átalakításának a csődje kínálta fel a kommunistáknak az ürügyet arra, hogy aláássák a Sănătescu-kormány hatalmát, miközben a szovjet hatalmak Románia fegyveres és rendőrségi erőinek a gyengítésén munkálkodtak.

Mialatt ez utóbbiak drasztikusan zsugorodtak, az NKGB (Népi Felügyelőség az Állambiztonságért) felügyelete alatt egy paramilitáris baloldali csoportosulás készülődött gondosan, amelyet Hazafias Harci Alakulatoknak avagy egyszerűen Hazafias Gárdának neveztek. A Gárdát 1944 szeptemberében hozták létre, és Emil Bodnăraș parancsnoksága alá helyezték, aki egy ukrán–német eredetű, Romániában született szovjet ügynök volt. Bodnărașt feltehetőleg akkor rekrutálták a szovjetek, amikor a temesvári Tüzériskola kadétje volt, az 1920-as évek végén. Amikor pedig egy Sadagura-i kaszárnyába költöztették, Románia északi részén, mindössze harminc kilométerre a Dnyeszter folyótól és a Szovjetunióval való határtól, kitűnő alkalmat kínákozott a szovjetekhez való dezertálásra (kiadott források 1931–32-re teszik a szökésének az időpontját). Egyik volt kollégája nemrég fedte fel, hogy Bodnăraș tökéletes német nyelvtudása lehetővé tette azt is, hogy Lengyelországba és a balti államokba küldjék különféle kémkedési küldetésekbe, még azt megelőzően, hogy 1935-ben Bulgáriába delegálták őt a szovjet titkosszolgálatok. 1936-ban, Romániában utazgatván, elfogták

Bodnărașt a bukaresti Északi Pályaudvaron, majd szökésért és „kommunista tevékenységért” hat év kényszermunkára ítélték.⁵ 1942 decemberében, az ítéleti időszak leteltével szabadult, és nagyok az esélyei annak a lehetőségnek, hogy a sztálingrádi vereséget követően Antonescu marsall felhasználta őt a szovjetekkel való katonai kapcsolatok kialakítása végett. 1944. augusztus 23-án „Ceașu mérnök”, ahogyan Bodnăraș titkosszolgálati álneve hangzott, Antonescunak és csatlósainak az őrizetét látta el, és addig tartotta őket vissza, míg szeptember 1-jén át nem lettek adva az oroszoknak. A Gárdák a tökéletes fedőtörténetet szolgáltatták azon ügynökök és végrehajtók számára, akiknek a rendőrségi és állambiztonsági erőkbe kellett volna beépülniük abban a pillanatban, amikor a kommunisták átvették volna az ellenőrzést a Belügyminisztérium felett.

November végén Sănătescu lemondott, és a király Nicoale Rădescu vezérezredest – aki az Általános Nagyvezérkar egykori parancsnokaként semmilyen politikai párthoz nem kötődött – nevezte ki a helyére, hogy december 2-án kormányt alakítson. Rădescu sokkal őszintébb és határozottabb volt, mint elődje, ily módon sokkal komolyabb akadályt jelentett az oroszoknak, akik ugyan támogatták a jelölését, és csak utólag jöttek rá arra, hogy ezzel hibát követtek el. A Országos Demokrata Arcvonal, amelyet a kommunisták uraltak, abban reménykedett, hogy megkaparintja a Belügyminisztériumot, ám amikor Rădescu magának tartotta fenn ezt a helyet, Ana Pauker és Vasile Luca, a két kommunista vezető, azt is elutasították, hogy a ODA-nak az új kormányban való (bármilyen) részvételéről tárgyaljanak. Csak akkor változtattak álláspontjukon, amikor az új miniszterelnök átengedte a kommunistáknak a helyettes belügyminiszteri pozíciót, amelyet Teohari Georgescu foglalt el, aki a párt Központi Bizottságának volt a tagja. A kormány további kommunista tagjai: Lucrețiu Pătrășcanu, az igazságügyi miniszter, valamint Gheorghiu-Dej, aki a Távközlési és Közmunkálatok Minisztériumát vezette.

Georgescu kinevezése megadta Bodnărașnak és az NKGB-beli kollégáinak azt az alkalmat, amelyre vártak. A helyettes belügyminiszter autoritását kihasználva a Hazafias Gárdákban kiképzett ügynököket vezettek be a Siguranța-ba és a Különleges Hírszerző Szolgálatba, míg Georgescu a saját embereit ültette a prefektúrákra, azzal a kifejezett paranccsal, hogy mellőzzék a kormány utasításait, és csak az ő szavára hallgassanak. Az, hogy mennyire hatékonyan vezényelték a kommunisták azon tevékenységeit, amelyekkel a hatalom hágsóit magukhoz ragadhatták, világosan érzékelhető volt Ana

5 Eduard Mezincescu: „Din nou despre fantoma lui Dej”. *România literară*. 41. sz. (1992. december 16–22.), 15.

Pauker és Gheorghiu-Dej 1945 januári moszkvai látogatása kapcsán. Kevés-sel a Bukarestbe való visszatérésük után brit diplomaták arról számoltak be, hogy Paukerék „azt állítják, megkapták a szovjet jóváhagyást a kommunista uralom bevezetésére”.⁶

Az események február 24-én érték el csúcspontjukat. A Országos Demokrata Arcvonal egy népes tüntetését követően a tömeg a Palota-térre sietett a Belügyminisztérium elé, ahol Rădescu irodája is volt. Nem tudni, hogy kik, de fegyvereket sütöttek el, és néhányan meg is haltak. A miniszterelnök nem tudta uralni dühét e provokáció láttán, és rádión keresztül szólott a nemzethez, a kommunista vezető Vasile Lucát és Ana Paukert „hiénának” és „ország és Isten nélküli idegeneknek nevezve”, utalva nem román eredetükre és ateista meggyőződésükre. Abban a pillanatban az oroszok is közbe-léptek. A szovjet külügyminiszter helyettese, Andrej Visinszkij február 27-én váratlanul Bukarestbe érkezett, és egyenesen a Palotába sietett, Rădescu lemondását követelve. A megfélemlített király beleegyezését adta ehhez.

Március 1-jén Visinszkij arról tájékoztatta a királyt, hogy a „szovjetek választása” a miniszterelnöki pozícióra Rădescu helyettese, Petru Groza, aki egy olyan bábu volt, akiben az oroszok megbíztak. Noha komoly fenntartásai voltak, a király engedélyezte Grozának, hogy kormányt alakítson. Ez volt az a momentum, amikor a román titkosrendőrség ellenőrzése teljességében átkerült az NKGB-beli szovjet tisztek kezébe, noha a Securitate személyzete nagy számban román eredetű volt. Az új kormányt az ODA uralta, amely 14-et foglalt el a lehetséges 18 miniszteri hely közül, többek között a Belügyminisztériumot, az Igazságügyi Minisztériumot, a Hadügyminisztériumot, valamint a Nemzetgazdasági Minisztériumot, amelyek a kommunistákhoz tartoztak. Teohari Georgescut belügyminiszterré léptették elő, így módon tehát a Minisztérium vezetését tulajdonképpen a Román Kommunista Párt látta el. Georgescu társát a szubverzióban, az NKVD (a Belügyi Népbiztosság) tisztjét, Emil Bodnărașt pedig egyenesen a miniszterelnök főtitkárává léptették elő. Április 27-én Groza aláírt egy olyan utasítást, amelynek értelmében a főtitkárhoz került a Különleges Hírszerző Szolgálat feletti ellenőrzés is. A parancs szerint a KHSZ-t „saját civil személyzet, valamint a Hadügyminisztérium által asszisztált katonai személyzet [alkotta], a főtitkár ajánlásával”. Egy másik szovjet ügynököt, Szergej Nikonovot a KHSZ igazgatójává nevezték ki, és Bodnărașnak volt alárendelve.

Nikonov karrierje tökéletesen illusztrálja az NKGB által a célból használt módszereket, hogy ügynökeiket beépítse Romániában. Nikonov Besszará-

6 Paul D. Quinlan: *Clash Over Romania. British and American Policies towards Romania: 1938–1947*. American Romanian Academy, Los Angeles, 1977, 120.

biában született, orosz családban. A Jászvásári Egyetem Kémia szakáról kizárták, mivel kommunista gyűléseken vett részt. Ezek után Brüsszelbe küldték, hogy a tanulmányait folytassa. Onnan Marseille-be költözött, ahol a Francia Kommunista Párt helyi vezetésébe vonták be. Parancsot kapott arra, hogy visszatérjen Romániába avégett, hogy egy kémhálózatot vezessen, de elfogták, elítélték és bezárták, először a Doftánába, majd, minekutána ez az 1940 novemberi földrengésben összedőlt, Karánsebesen, ahol találkozott Bodnăraş-sal és Pantelimon Bodnarenkóval. Az 1944. augusztus 23-iki államcsínyt követő szabadulása után új feladatokat kapott az INU-tól (az NKGB Külföldi Információk Osztálya, Innosztranlije Upravlenije), majd – midőn a Különleges Hírszerző Szolgálat igazgatójává nevezték ki – hivatalosították a státusát. 1952 nyarán Nikonovot áthelyezték a román Általános Vezérkar Kettes Katonai Információs Irodájának vezetőségébe, altábornagyi rangban.⁷

A Különleges Hírszerző Szolgálat küldetése abban állt, hogy „általános információkat gyűjtsön az állam fő érdekeit” illetően. A KHSZ-t négy szakosztályban szervezték meg, amelyeket később igazgatóságoknak neveztek át, valamint egy titkárság is tartozott hozzá. Az első szakosztály feladata volt, hogy „külföldről szerezzenek információkat, politikai, gazdasági, társadalmi és katonai természetűeket”, valamint, hogy „ellenőrizték az összes külföldi diplomata-testületet”; ez három főhatóságra oszlott, amelyeket földrajzi szempontok alapján szerveztek meg, úgymint „Dél”, „Nyugat” és „Észak”. A hármás igazgatósághoz tartozott a Román Állampolgároknak Szóló Vízumok és Útlevelek Kiadását Felügyelő Iroda is, ezt a későbbiekben egy olyan „kiegészítő módként is használni kezdték, amelynek révén félnormás informátorokat szerveztek be”.⁸ Az egyik első olyan alkalomról van itt szó, amikor egy romániai kormányzati intézmény a politikai rendőrségnek rendelődött alá, amely összekötötte egy útlevél kiadását a megfelelő állambiztonsági szervvel való együttműködéssel. Ez a taktika benne maradt az elnyomás fegyvertárában a kommunista rendszer idején is, egészen Ceaușescu elmozdításáig.

A többi Különleges Hírszerző Szolgálat szakosztálynak az volt a feladata, hogy információkat szerezzenek az ország belsejéből, és részesei legyenek a civil, valamint katonai kémelhárítási tevékenységeknek. Petea (Pjotr) Goncsearcsiukot, egy Besszarábiában született orosz neveztek ki a kémel-

7 Eduard Mezincescu: „Ecouri la Cazul Pătrășcanu”. *Magazin Istoric*, 9. sz. (1992. szeptember), 37.

8 *Organizarea și funcționarea organelor Ministerului de Interne de la înființare pînă în prezent*. Ministerul de Interne, București, 1978, stencillel sokszorosított példány.

hárítási ügyosztály igazgatójául. Goncsearcsiuk 1911-ben született Kisinyovban, Besszarábia fővárosában, majd csatlakozott a besszarábiai ifjúsági kommunista mozgalomhoz, és 1932-ben Moszkvába küldték, hogy katonai kémkedésre képezzék ki. Három évvel később a Dnyeszteren keresztül lopakodott be Romániába, de hamar elfogták, és tíz év börtönbüntetésre ítélték. 1944 augusztusában szabadult Karánsebesről, ekkor felajánlottak neki egy állást a Román Kommunista Párt Adminisztratív és Politikai Szakosztályában, majd 1945 áprilisában áthelyezték a Különleges Hírszerző Szolgálatához.⁹ Eduard Mezincescu szerint, aki szolgálati ügyben többször is találkozott Goncsearcsiukkal (Mezincescu veterán kommunistának számított és később a Külügyminisztériumban töltött be vezető pozíciót), Goncsearcsiuk „egy ravasz vadállat” volt, aki „igen hatékornak” bizonyult a vallatási módszereivel. Noha ezek a módszerek nincsenek részletesen leírva, azok a verések és kínzások, amelyekben a Nemzeti Parasztpárt bizonyos személyiségei, például Ion Mihalache, Nicolae Penescu vagy Vasile Serdici részesültek 1947-ben, önmagukért beszélnek.

Az érintett személyek lehallgatása és követése a Különleges Hírszerző Szolgálat 4-es alosztályának a feladata volt, együttműködésben a Siguranța megfelelő igazgatóságával. A katonai adatok a Hadsereg Általános Vezérkara II-es Irodájának a kötelezettségei maradtak továbbra is, ám ez is egy szovjet intézménynek, a GRU-nak volt alárendelve. A román állambiztonsági és titkosszolgálatok alárendelése a Szovjetunió érdekeinek Pantelimon Bodnarenkónak, az ukrán származású NKVD ügynöknek a Román Kommunista Párt Politikai és Adminisztratív Osztálya vezetőjévé történt kinevezésében csúcsosodott ki. Ennek az alosztálynak jutott osztályrészül az RKP tagsága körében végzett kémelhárítás. Bodnarenko, akit Pantiusaként is ismertek, 1924 óta lakott Bukarestben. 1936-ban kémkedésért tartóztatták le, és a Doftanába küldték Bukarest mellé, ahol találkozott Dej-zsel. Bodnarenko román nevet is vett fel, a Gheorghe Pintiliet, ahogyan például a KHSZ-es Szergej Nikonov Sergiu Nicolau lett, avagy más, a szovjetek által kiképzett ügynökök is így jártak el, akik a későbbiekben a Siguranța vezetőségébe kerültek (többek között Boris Grünberg, aki az Alexandru Nicolschi nevet vette fel).

A Groza-kormány 1945 márciusi hatalomra kerülését követően a kommunista miniszterek úgy viselkedtek, mint a szovjetek marionettfigurái, mozgásaikat Moszkvából irányították, és a Bukarestben állomásozó szovjet tanácsadók segítségével hajtották végre az utasításokat. A politikai cenzú-

9 Eduard Mezincescu: i. m. 34.

rát 1944 szeptemberével kezdődően véglegesítették, a szovjet főcenzor, Szergej Dangulov utasításait követve (aki a későbbiekben a szovjet nagykövetségen sajtóattaséként működött), ő a Romániába bejövő, illetve onnan kimenő publikus információ áramlását ellenőrizte.

Azon szovjet titkosszolgálati vezetők között, akiktől Pintilie és Bodnăraş felé parancsok mentek ki, Dmitri Gheorghevics Fedicikin is ott volt, aki az NKGB-n belüli Külföldi Információk Osztályát (INU) képviselte (1941 és 1946 között a INU főnöke Pavel Mihajlovics Fitin ezredes volt).

A közvetlen politikai beleszólás szintjén a legbefolyásosabb alak Andrej Visinszkij volt, a szovjet külügyminiszter helyettese. A Visinszkij utasításainak megfelelő legelső lépések, amelyeket Pătrăşcanu, Georgescu, Bodnăraş és Pintilie megtettek, az általuk vezetett intézmények megtisztítását célozták. 1945. április 2-án a Román Kommunista Párt napilapja, a Scînteia hírlap adta, hogy többszáz kémelhárítási és rendőrségi tisztet tartóztattak le, mivel „vétkesek voltak abban a romlásban, amelybe az ország sodródott” (ez lévén a kommunista eufemista szóhasználat a „Németország mellett harcolni” helyzet leírására). Az így felszabadult helyek betöltésére pártaktivistákat és opportunistákat hoztak.

Akárcsak a többi szatellit-államban, a szovjet hatóságoknak jól képzett specialistákra volt szükségük az állambiztonsági és titkosszolgálatok kötelékébe, így nagyra értékelték a tapasztalattal bíró embereket. A Különleges Hírszerző Szolgálat háború alatti igazgatóját, Eugen Cristescut 1944. október 12-én a Szovjetunióba vitték, és ott is tartották 1946 tavaszáig. Távollétében (Romániában) elítélték, és 1945. április 17-én három év börtönbüntetést szabtak ki rá „hatalommal való visszaélés” miatt.¹⁰ 1946. május 6-án elkezdődött Bukarestben „a nemzeti árulás nagy pere”, amelyben Antonescu marsallt és szövetségeseit, beleértve Cristescut is, „háborús bűnökkel” vádolták meg. Mindannyiukat bűnösnek találták, és halálra ítélték, ám Cristescu büntetését életfogytiglani kényszermunkára változtatták. A rendelkezésünkre álló közvetett bizonyítékok alapján arra következtethetünk, hogy azért kegyelmeztek meg neki, mert hasznára válhatott az NKGB-nak. 1946. április 1-jén egy román ügynök azt jelentette, hogy „az amerikai követség titkosszolgálati hivatalosságai arra utasították ügynökeiket, hogy keressenek meg egy NKVD székhelyet, amely a Károly körúton található. Köztudott, hogy a KHSZ egykori főnöke, Eugen Cristescu, ebben az épületben található. Ő hozzájárult ahhoz, hogy az NKGB-nek dolgozzon. Jelen pillanatban a fent említett szervezet székhelyén dolgozik Boriszov ezredessel és Leontiev

10 Cristian Troncota: „Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu” (IV). *Magazin Istoric*, 9. sz. (1992 szeptember), 58.

alezredessel együtt. Eugen Cristescu irányítja az NKGB tevékenységét Romániában. Boriszov társaságában utazott Moszkvába, majd Párizsba. Az együttműködés mellett döntött azért, hogy megmenthesse életét. Fogolyként él, nem fogadhat senkit, és mindenhová két NKGB tiszt kíséretében jár el. Az amerikai ügynök utasításokat kapott arra, hogy próbálna meg Cristescuval kapcsolatba kerülni.”¹¹ A hatóságokkal való együttműködése nem törölte el Cristescu fogoly-státusát, hisz az állandósított ítéletet nem vonták vissza, majd 1949 áprilisában újabb vallatásoknak vetették alá az új Országos Népbiztonsági Igazgatóságon. Egy évvel ezt követően, 1950. június 13-án Cristescu, a halotti bizonyítvány értelmében egy szívroham következtében, Văcărești-en meghalt.¹²

A Groza-kormány érvényesítése után az Állambiztonsági Rendőrség Igazgatóságát (Direcția Poliției de Siguranță), amely a Belügyminisztériumhoz tartozó Rendőrségi Főigazgatóságnak maradt alárendelve, négy szolgálati körben szervezték újjá. Az első az idegenek mozgását és tevékenységeit figyelte, a második a felforgató tevékenységekkel gyanúsított egyénnel foglalkozott, a harmadik ellenőrizte a postai forgalmat, míg a negyedik a szervezeten belüli rádiókapcsolatot biztosította. 1946-ban egy új „speciális mozgó brigád” csatlakozott az Állambiztonsági Rendőrség Igazgatóságához, hogy letartóztatásokat foganatosítson, és hogy megszervezze a fogvatartottak szállítását, akiknek a száma gyorsan növekedett a „fasisztáknak” a közéletből való eltávolítását követően, amely folyamatot a miniszterelnök Groza 1945. március 7-én jelentett be.

Az „állampolgári bizottságok”, amelyek Groza miniszterelnökké válása után jöttek létre, segédkeztek a rendőrségnek, amelynek amúgy is, szovjet parancsra, 1945. február 28-án 7500 személyre csökkentették a létszámát, és további karcsúsítások vártak rá. Ezek a bizottságok magukévá tették a jogot, hogy az emberek iratait az utcán ellenőrizték, hogy a házakat felkutassák olyan javak után, amelyekről aztán azt állíthatták, hogy a háború idején a Szovjetunióból hozták őket, vagy amelyek magyaroké és/vagy németeké voltak, felügyelték azt is, hogy az élelmiszereket ne a spekuláció céljával raktározzák el, illetve ellenőrizték azokat a házakat, amelyekben feltehetőleg menekülteknek, illetve szovjet szökevényeknek adtak szállást. Ezeknek az emberek életébe teljességgel véletlenszerűen betörő támadásoknak semmiféle hivatalos felügyelete nem létezett, és az önkényesség könnyedsége, amellyel ezen rendfenntartó erők elnyomó erőkké süllyedtek a Groza-kormány idején, félelmet indukált az amúgy tág körben osztott autoritásukkal szemben.

¹¹ Uo.

¹² Uo.

1947. március 20-án az ellenzéki pártok 315 tagját tartóztatták le, majd őket 600-an követték az elkövetkező hat hónapban. Az ellenzéki pártok Sztálin által jóváhagyott és Visinszkij meg Fedicikin által koordinált eltávolítási kampánya a végső szakaszához érkezett. Fedicikin arra utasította Pintiliet, hogy a Nemzeti Parasztpárt vezetőségét hitelrontásba rángassa, ő pedig oly módon teljesítette küldetését, hogy egy bujtoogatót küldött Ion Mihalachenek, Maniu helyettesének a meggyőzésére, miszerint szökne el az országból egy Pintilie által a rendelkezésére bocsátott repülőgépen. A terv sikerült, és 1947. július 14-én Mihalachet és a Nemzeti Parasztpárt több más prominens tagját letartóztatták, midőn Törökországba készültek szökni a Bukaresttől 46 kilométerre található Tămădău-i repülőtérrel. Néhány nappal később Maniut is elfogták, és 1947. október 30-án a Nemzeti Parasztpárt teljes vezetőségét elítélték az állam biztonsága ellen elkövetett összeesküvés vádjával. Maniut és Mihalachet életfogytiglani kényszermunkára ítélték, amit életfogytiglani börtönre változtattak, Maniu 1953-ban, Mihalache pedig 1963-ban halt meg a börtönben.

Pătrășcanu is a szovjet titkosszolgálat céltáblájává vált. Mivel abban az időszakban, amikor még igazságügyi miniszter volt, kedvezően nyilatkozott a Nemzeti Parasztpárttal való együttműködésről, még a Groza-kormány felállítása előtt az oroszok megbízhatatlanként bélyegezték meg, gerjesztve azokat a gyanúkat, amelyek értelmében a virtuális nemzeti vezetőre vonatkozó ideálját a szovjet politika elé helyezte. Ion Pacepa azt állítja, hogy az 1947-es év vége felé Pintilie arról értesítette Pjotr Vaszilievics Fedotovot (a KI külföldi titkosszolgálatának, az Információs Bizottságnak az új főnökét, amely azon év őszén jött létre az INU és a GRU kombinációjából),¹³ hogy Pătrășcanu szabotálta „Románia kommunizmus felé vezető útját”, és bizonyítékokat tárt fel, amelyek arra utaltak, hogy az igazságügyi miniszter az ellenzéki pártok vezetőit védelmezte. 1948. február 20-án Pintilie újabb jelentést küldött Moszkvába, amelyben rámutatott, hogy „döntő bizonyítékaik” vannak arra vonatkozóan, hogy a háború alatt Pătrășcanu a Siguranță-hoz tartozott.¹⁴ Két nappal később, a Román Munkáspárt Első Kongresszusán (amely az előző év novemberében alakult a kommunisták és a szociáldemokraták fúziója révén) Teohari Georgescu egyenesen a „burzsoá ideológia képviselőjeként” leplezte le Pătrășcanut, aki „alábecsülte az ellenség, azaz az osztályellenség erejét, valószínűleg az imperialista nyugati hatalmak

13 Christopher Andrew – Oleg Gordievski: *KGB The Inside Story of Its Foreign Operations from Lenin to Gorbachev*. Sceptre Books, London, 1991, 388.

14 Ion Pacepa: „Falsificarea istoriei”. *Indiscret*, București, 1992/2, 10.

segédletével”¹⁵, ugyanakkor nem esett szó az ő állítólagos kollaborációjáról a Siguranțăval, tulajdonképp ez a vád, valamint a Foriș-sal közösen elkövetett áruló tevékenységek vádja is, mind a háború alatt, mint utána, nem lettek nyilvánosságra hozva, csak kevéssel az 1954-es perét megelőzően.

1948. április 28-án Pătrășcanut letartóztatták, és azután soha többé nem látták őt nyilvánosan. Azt parancsolták, hogy őt és feleségét költöztessék át egy, a Snagov-tó mellett található villába, mintegy 35 kilométernyire Bukaresttől északra, és itt tartották őket elzárttságban 1949. január 19-ig, amikor is Pintilie, Valeriu Bucsikov ezredes (az ONI szakosztály főnöke és Gheorghe-Dej védelmének felelőse) és Iosif Rangheț (a Politikai Büro póttagja, a párt káderpolitikai/személyzeti politikai felelőse) kíséretében a Országos Népbiztonsági Igazgatóság bukaresti, Calea Rahovei-en található székhelyére szállították őket, ahol külön cellákban helyezték el az alagsorban¹⁶. Alaposan kivallatták őket, majd Pătrășcanut a Különleges Hírszerző Szolgálat székhelyére vitték, hogy ott a nyugati titkosszolgálatokkal való kapcsolatairól kérdezzék ki. Itt Goncsearcsiuk kezei közé került, aki a kémelhárítás szakosztályának főnöke volt. Eduard Mezincescu nemrégiben részletekkel szolgált a Goncsearcsiukkal folytatott beszélgetésekből, ezek nyomán feltárulnak a vallatás fő irányvonalai. Szerepelt egy szökési javaslat, amelyet egy 1947-es brüsszeli látogatás alkalmával tettek Pătrășcanunak, valamint állítólagos valutaüzletek, amelyekben Henri Torassian, egy Romániában letelepedett örmény üzletember segédletével vett volna részt. Ám Goncsearcsiuk végső célkitűzése az volt, hogy kiderítse, milyen kapcsolatai voltak Pătrășcanunak a brit titkosszolgálattal, amelyeket feltételezések szerint a néprajzos Harry Brauner és felesége, Lena Constante egyengettek – akiket a Pătrășcanu házaspárral egy időben tartóztattak le.¹⁷

Goncsearcsiuk fenntartotta, hogy Pătrășcanut nem kínozták a kihallgatások ezen időszakában a Különleges Hírszerző Szolgálatnál, mégis Pătrășcanu megpróbált öngyilkosságot elkövetni, borotvapengével felvágva a csuklójénait. Hogy ki ne derüljön, honnan származik a penge, azt apró darabokra tördelte és lenyelte, hogy minden olyan nyomot eltüntessen, ami a penge beszerzőjéhez vezethetett volna. Amint azt Szergej Nikonov (Sergiu Nicolau) tábornok, a KHSZ akkori vezetője kimutatta, semmilyen bizonyítékot nem sikerült előállítani, amely összekapcsolta volna Pătrășcanut és a brit

15 Ghiță Ionescu: *Communism in Romania 1944–1962*. Oxford University Press, London, 1964, 152.

16 Eduard Mezincescu: i. m. 33.

17 Lena Constante saját kálváriájáról a *L'Évasion silencieuse* (La Découverte, Paris, 1990.) számol be.

titkosszolgálatot, dacára a több mint egy évig tartó kihallgatásoknak; de a frusztrált Gheorghiu-Dej elrendelte Pătrășcanu kálváriájának folytatását, amely még négy évig tartott (ez egyébként meggyőzően le van írva néhány Marius Oprea által ebbe a kötetbe is beválogatott dokumentumban).

Pintilie előléptetése a Román Munkáspárt Központi Bizottsági tagjává, illetve feleségének, Ana Tomának (szintén az INU ügynöke Romániában) az előléptetése a Külügyminisztérium egy magasabb pozíciójába a szovjet titkosszolgálat által a pártra gyakorolt szigorú ellenőrzés újabb bizonyítéka(i). Ana Toma (Grossman) saját karrierje is szemlélteti az NKGB/INU nőnemű ügynökeinek tulajdonított, a párt köreiből gyakran „amazonként” emlegetett szerepkört. A harmincas években beszivároghatva a pártba úgy tűnik, inkább partnerei gyámjaként, mintsem feleségeként viselkedett. Első házassága a veterán kommunista Sorin Tomával, annak a Szovjetunióba való száműzetése után felbomlott, és 1942-ben Constantin Pîrvulescu, az embrióonális párt egy másik fontos emberének lett az élettársa. Négy évvel később a notórius alkoholista Pintilievel kötött házasságot, akit az NKGB/INU megítélése szerint óvatosságból jó lesz minden szinten felügyelnie, figyelembe véve az általa betöltött pozíciót. A szovjet ellenőrzés nyilvánvaló volt a Dej környezetében is: 1948-ban a személyes titkárnője Szergej Nikonov felesége, Nina Nikonovna volt, kabinetfőnöke az NKGB ügynök Mihail Gavrilovics, személyes testőrségének a parancsnoka pedig Vasile Bucsikov, egy másik szovjet ügynök volt.

Hat hónappal a kinevezése után Pintiliet áthelyezték a Központi Bizottság Adminisztratív és Politikai Részlegének a vezetőségéből egy újabb titkosszolgálati szervezet vezetői pozíciójába, amely szervezet majd felváltja az Állambiztonsági Rendőrség Igazgatóságát és a Siguranța-t. Ezt nevezték később az Országos Népbiztonsági Igazgatóságnak, röviden Securitate-nak. Az új név előre jelezte az új megbízatást is. Formálisan a Belügyminisztériumnak volt alárendelve. Szerepe, amelyet az 1948. augusztus 30-án kiadott 228-as dekrétum szabott meg, az volt, hogy „védje a demokratikus vívmányokat, és őrizze a Román Népköztársaság biztonságát a belső ellenség áskálódása ellen”.¹⁸ De „a demokratikus vívmányok védelme” a Román Munkáspárt hatalmon tartását is jelentette, és így a Román Népköztársaság rendőrállami státuszának a felépítését is. Két héttel ezt megelőzően, augusztus 15-én Pintilie Gheorghe altábornagyot egy dekrétummal kinevezték az ONI igazgatói funkciójába. Két aligazgatóját – vezérezredesi rangban – szeptember elsején nevezték ki; ezek Alexandru Nicolschi, az orosz anya-

¹⁸ *Organizarea și funcționarea...*, 106.

nyelvű besszaráb zsidó és Vladimir Mazuru észak-besszarábiai ukrán (később a Román Népköztársaság lengyelországi nagykövete) voltak. Mindhárman az NKGB tisztjei voltak, amely 1946-ban komisszariátusból minisztériummá alakult, így a neve is MGB-vé, a Szovjet Állambiztonsági Minisztériummá változott; ezzel párhuzamosan az NKVD MVD-vé, a Szovjet Belügyminisztériummá alakult.

A fiatal ONI tevékenységét egy, az MGB-t képviselő szovjet tanácsadó törzs felügyelte. Bukarestben az MGB főtanácsadó 1949 és 1953 között Alexander Szaharovszki volt, aki 1956-ban a KGB 1-es Főigazgatóságának (és így a szovjet kémszolgálatnak) a vezetője lett.¹⁹ A Szovjetunió bukaresti nagykövete, Szergej Kavtaradze, akit 1948-ban neveztek ki, alá volt rendelve a frissen létrehozott, Viaceszlav Molotov és szárnysegédje, Fedotov által vezetett Információs Bizottságnak (KI), és rövid időre ellenőrzési jogot kapott a bukaresti civil (MGB) és katonai (GRU) rezidensek fölött is,²⁰ de nincs arra nézvést semmilyen bizonyíték, hogy a nagykövet élt volna ezzel a jogával. 1949-ben a Külügyminisztérium és a KI vezetőségében Molotovot Visinszkij követte, aki Laurentia Pavlovics Berija bizalmasa volt.

Berija volt az, aki az új szatellit-államok titkosszolgálati személyzetének a képzését felügyelte. Habár Sztálin megpróbálta Berija hatalmát gyengíteni azzal, hogy 1946-ban elvette tőle az NKVD vezetését (amely hatalom amúgy roppant módon megnövekedett a titkosszolgálat háború alatti expanziójának köszönhetően), Berija a Szovjetunió második legfontosabb személyisége maradt a Miniszteri Tanácsban betöltött alelnöki tisztségének, illetve annak a tiszteletnek köszönhetően, amit Viktor Szemijonovics Abakumov, az új MGB igazgató mutatott iránta. Abakumov vezetési stílusa, akárcsak a Berijáé, brutális volt,²¹ és ugyanez a tulajdonság jellemezte az NKGB/MGB által kiválasztott és a romániai titkosszolgálatot vezető embereket. Pintilie és Nicolschi viselkedése beszédes volt e tekintetben. Az első végrehajtotta Stefan Foriş volt RKP főtitkár halálos ítéletét, amelyet Gheorghiu-Dej 1946-ban hozott.²² Pintilie autóval elszállította az 1944-es letartóztatása óta titkos helyen őrzött Foriş, és orosz sofőrje segédletével egy fémrúddal agyonverte őt. Majd elrendelte Foriş édesanyjának a meggyilkolását, aki ragaszko-

19 C. Andrew – O. Gordievski: i. m. 485.

20 Uo. 388.

21 Uo. 349.

22 Eduard Mezincescu: „Polemici”. *România literară*, 27. sz. (9–15. szeptember) 2.

dott ahhoz, hogy megtudja, mi történt a fiával – természetesen újra Dej parancsára. Őt Nagyváradon a Körösbe dobták egy, a nyakára kötött kövel.²³

Alexandru Nicolschi valódi neve Boris Grünberg volt. A cári megszállás alatt levő Besszarábia legnagyobb városában, Kisinyevben született, 1915. július 2-án. 1912-ben szülővárosában belépett a Kommunista Ifjak Szövetségébe, és két év múlva letartóztatta őt az Siguranța két hétre. Sikerült állást szereznie egy telefonközpontban Kisinyevben. 1940 decemberében, Besszarábia szovjetek általi annektálása után hat hónappal, az NKVD beszervezte, és Csernovitzba költözött, ahol INU ügynöknek képezték ki az NKVD keretében. Vasile Ștefănescu néven hamis román iratokat kapott, és 1941. május 26-án átküldték a határon, hogy információkat gyűjtsön a román csapatok mozgásairól. A román határőrök két órán belül elfogták. A kihallgatási jegyzőkönyv tanúsága szerint töredékes román nyelvtudása árulta el külföldi voltát, végül bevallotta orosz származását, Alekszandr Szergejevics Nicolschi néven. Kémtevékenység miatt 1941 júliusában életfogytiglani kényszermunkára ítélték el. Ploiești-en zárták be, majd Enyedre költöztették, együtt a többi szovjet kémmel, többek között Vladimir Gribiccsel, Simion Zeignerrel és Afanasie Sismannal, akikkel együtt Romániában maradt 1944 augusztusi kiszabadulásukat követően is. Nicolschi 1944 októberében belépett a Rendőrség Főigazgatóságába, majd a Groza-kormány beiktatása után, 1945 márciusában a Nyomozói Testület (Corpul Detectivilor) főnöke lett. 1947. április 17-én kinevezték az Állambiztonsági Rendőrség főfelügyelőjévé, majd a következő évben, amikor megszervezték az Országos Népbiztonsági Igazgatóságot, Pintilie egyik szárnysegédje lett.²⁴

Dacára az Országos Népbiztonsági Igazgatóság személyzetét körülvevő rejtélynek, Nicolschi brutalitása kétes hírnevet szerzett neki, ő volt az első olyan magasrangú tiszt, aki hírhedtté vált Románia határain túl is. Adriana Georgescu Cosmovici – Rădescu miniszterelnök egyik fiatal tanácsosa, akit Bukarestben tartóztattak le a liberális ifjúsági szervezethez tartozás vádjával, amit a kommunista hatóságok „ellenállási mozgalomként” határoztak meg – egyik 1949 januárjában Párizsban tett nyilatkozatában elmesélte, hogy a „kommunista titkosrendőrség kihallgatói” hogyan verték őt rendszeresen homokkal töltött gumicsövekkel, hogyan lökték arccal a falnak, és ütötték az arcát, illetve az állát, addig, amíg a felső állkapcsában összesen hat foga maradt; és hogyan fenyegették fegyverekkel. Megadta a három ki-

23 Vladimir Tismăneanu: „The Tragicomedy of Romanian Communism”. *East European Politics and Societies*, vol. 3, no. 2 (Tavaszi, 1989), 350. oldalon található 47. jegyzet.

24 *A Cuvîntul* 112–115. (1992. március–április) számaiból átvéve. Köszönettel tartozom Claudiu Secășianak, mivel figyelmembe ajánlotta ezeket a cikkeket.

hallgató tiszt nevét is: Stroescu, Bulz és Nicolschi.²⁵ Ez utóbbi 1992-es halála után Marius Oprea, a jelen kötet szerzője által kiadott dokumentumok azt sugallják, hogy Nicolschi 1949 júliusában megparancsolta hét fogoly meggyilkolását, egy antikommunista ellenállási mozgalom vezetőjét, akik útban voltak a szamosújvári gyűjtőfogházból Temesvárra.²⁶

A frissen létrehozott Országos Népbiztonsági Igazgatóság országos szinten tíz igazgatóságba volt szervezve, a következőképpen: Belső Hírszerzési Igazgatóság (I); Szabotázs-elhárítási Igazgatóság (II); Rendőrség és Fegyintézetek Belső Elhárítási Igazgatósága (III); Fegyveres Erők Belső Elhárítási Igazgatósága (IV); Bűnügyi Vizsgálatok Igazgatósága (V); Miniszterek/minisztériumok védelmének Igazgatósága (VI); Technikai Igazgatóság (VII); Személyzeti Igazgatóság (VIII); Politikai Igazgatóság (a párt tisztaságáért felelt) (IX); Ügyviteli/Adminisztratív Igazgatóság (X). Kiegészítő szakosztályok foglalkoztak a postai küldemények elfogásával, a beszélgetések megfigyelésével és lehallgatásával, ezenkívül volt még egy Rejtjelezési ügyosztály és a titkárság. Az ONI I-es és IV-es Igazgatóságával párhuzamosan dolgozott a Különleges Hírszerző Szolgálat, amely a külföldi kémkedésért, valamint a kémelhárításért felelt az 1948–1951 közötti időszakban, amikor is beolvasztották az Országos Népbiztonsági Igazgatóságba. Regionális Igazgatóságokat hoztak létre, hogy lefedjék a fővárost, valamint a következő régiókat: Brassó, Kolozs(vár), Konstanca, Craiova, Galac, Jászvásár, Nagyvárad, Pitești, Ploiești, Szeben, Suceava és Temesvár, bármelyik Regionális Igazgatóság szerkezete megfelelt amúgy az Országos Népbiztonsági Igazgatóság szerkezetének, amelynek alá volt rendelve. Mindegyik fel volt osztva megyei Szolgálatokra, amelyek a maguk során tartalmazták a városokban és községekben található Securitate Irodákat.

Bonyolult dolog pontosan meghatározni az Országos Népbiztonsági Igazgatóság erejét, hisz a megszervezésre vonatkozó források legnagyobb részét a szovjet hatóságok magukkal vitték, midőn a tanácsadókat hazahívták a 60-as évek kezdetén (a legutolsó szovjet tanácsadó 1964 decemberében hagyta el a Belügyminisztériumot). A Belügyminisztérium archívumában maradt hiányos források vizsgálata azt mutatja, hogy azon tisztek száma, akik a tíz országos Igazgatóság keretében dolgoztak, nem sokkal azok megalakulása után 1151 volt, amelyből 848-an titkársági vagy kiegészítő személyzetként voltak feltüntetve (ám ezeknek is volt katonai fokozatuk, például főtörzsőrmester, még akkor is, ha gépiprónőkről, sofőrökről, szerelők-

25 *Suppression of Human Rights in Romania*. The Romanian National Committee, Washington D. C., 1949, 65.

26 *A Cuvîntul* 119. (1992. május) számaiból átvéve. 6.

ról, avagy pincérnőkről volt szó). A 13 Regionális Igazgatóság 2822 tisztet alkalmazott, ám szinte kétharmaduk kiegészítő személyzetként működött. Ezek a számok kivételesen alacsonyaknak tűnhetnek, adva lévén az ONI-ra vonatkozó közkeletű vélekedés, amelynek értelmében ez egy mindenható és egy mindenütt jelenlévő elnyomó gépezet volt. Ám ezek a számok nem tartalmazzák az informátori hálózatot, amely lehetővé tette a Securitate oly hatékony működését.

Mindenik országos igazgatósághoz szovjet tanácsadók csatlakoztak, akiknek a román újoncok felkészülését kellett felügyelniük, valamint a tevékenységüket figyelniük, a kommunikáció pedig tolmácsok útján történt, ezek közül sokan Besszarábiából származtak. A hangsúly a megbízható kádereken volt. A szovjet tanácsadók szemében a képzett románok közül sokan eleve megbízhatatlannak és kompromittáltaknak minősültek amiatt, hogy az Antonescu-rendszer Németország szövetségese volt. Az elővigyázatosság egy második oka abból származott, hogy nagyon kevés román mutatott jószántából lelkesedést az RKP iránt, mielőtt az hatalomra került volna, összehasonlításképp a nemzeti kisebbségek néhány képviselőjével szemben. Következésképp nem kellene csodálkoznunk azon, hogy az Országos Népbiztonsági Igazgatóság felsőbb pozícióinak betöltői nagy számban az alábbi két kategória valamelyikéből kerültek ki: a nemzeti kisebbségekhez tartozók, valamint képesítés nélküli munkások.

Annak ellenére, amit a szélsőséges nacionalisták állítanak, a nemzeti kisebbségekhez tartozók száma, noha magasabb arányt mutat, nem tűnik túlzottnak. Ugyanakkor alá kell húznunk azt, hogy „tűnik”, hisz az Országos Népbiztonsági Igazgatóság saját listáiból egyértelműen kiderül – a főbb pozíciójú tisztek vonatkozásában – a szovjet tanácsadók azon vágya, hogy a három fő parancsnok – Pintilie, Nicolschi és Mazuru – szovjet eredetét elfedjék, például azáltal, hogy románosították a neveiket. Mégis, ha a felsőbb pozíciójú ONI tisztek (az őrnagytól felfele) etnikai és szakmai hátterét vizsgáljuk, látható, hogy a 60 személyből 38-an románok voltak, 15-en zsidók (beleértve Nicolschit), 3-an magyarok és 2-en ukránok (Pintilie és Mazuru), amelyekhez még egy cseh és egy örmény nemzetiségű adódik hozzá. Ezek a számok nem támasztják alá a szélsőségesen nacionalista România Mare hetilap 1991. október 25-i számában a Corneliu Vadim Tudor – Ceaușescu notórius támogatója – által közölt elképzelést, miszerint az ONI-t nagy mértékben magyarok és ruszofób zsidók népesítették be. A káderek szakmai eredetét tekintve a rendelkezésünkre álló információk az Országos Igazgatóságokra, valamint a titkárságra szorítkoznak: azon 25 személy között, akik felsőbb pozíciókat töltöttek be, két villanyszerelőt, két asztalost, egy

lakatost, egy kovácsot, egy esztergályost, egy mesterembert, egy szabót, egy kémikust, egy középiskolai tanárt, egy orvost, egy könyvelőt, egy ügyvédet találunk, valamint egy középiskolai végzettet, öt felsőfokú végzettet és öt olyan személyt, akiknek a mesterségét nem jelölték meg. A jelen kötetben Marius Oprea által közölt dokumentumok sok szempontból kiegészítik ezt a képet.

A Népköztársaság másik két belső állambiztonsági szervét az 1949-es év elején hozták létre. Január 23-án alapították a Milíciát (a Milícia Főigazgatóságát), amely a rendőrséget és a csendőrséget (a vidéki rendőrséget) volt hivatott helyettesíteni, valamint február 6-án alapították meg az Állambiztonsági Csapatokat. Mindkét szervet a Belügyminisztérium hatáskörébe rendelték, és Pavel Cristescu altábornagy, aki valószínűleg orosz eredetű volt²⁷, került a Milícia parancsnoki székébe. Az ő feladatai közé tartozott a tartózkodási engedélyek kiadása, amely megkönnyítette azt az elvárást, hogy a népmozgásokat irányítsa, felügyelje a gyanús elemeket, valamint előkészítse a deportálásokat. Az 1950-es évek közepén az Állambiztonsági Csapatok tagjainak számát 165 000 szolgálatos tisztre és katonára becsülték, akik tüzérséggel és tankokkal felszerelt brigádokba szerveződtek.²⁸ Fő feladatuk az volt, hogy a nagy ipari központokban felvigyázzanak a közrendre, valamint, hogy elfojtsanak bármilyen, a kormány intézkedései – például a kollektivizálás vagy a javak és tulajdonok elkobzása – ellen irányuló ellenállást. Az 1950-es évek során ezeket a brigádokat vetették be a hegyekben működő partizánok ellenállásának a megtörésére, és, valamivel passzívabb módon, arra is felhasználták őket, hogy a Belügyminisztériumhoz tartozó egyik speciális szerv, a Munkaerő Főigazgatósága hatáskörében őrizék a munkaszolgálatos kolóniákat.

A Belügyminisztérium három fő kiszolgálója, az Országos Népbiztonsági Igazgatóság, a Milícia és az Állambiztonsági Csapatok tulajdonképpen azok a Sztálin, Molotov és helyettese, Visinszkij által használt életlen eszközök voltak, amelyek révén Romániában sikerült a proletáriátus diktatúráját érvényre juttatni. A román társadalom forradalmasítása a régi „burzsoákapitalista” rendi maradványok eltörlése révén történt: demokrata politikusokról, jogászokról, újságírókról, papokról, földtulajdonosokról és (nagy)iparosokról van szó, akiket egytől-egyig lerohantak, és azzal vádoltak, hogy kéz a kézben ügködnek a nyugati hatalmakkal – főként az Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával – avégett, hogy megdöntsék az új

27 W. Bacon: „Romanian Secret Police”. In J. R. Adelman (ed.): *Terror and Communist Politics: The Role of the Secret Police*. Westview, Boulder-London, 1984, 142.

28 Stephen Fischer-Galați (ed.): *Romania*. Praeger, New York, 1956, 123.

rendszert. A „népi-demokratikus” rendszer elnyomó természete abban is megmutatkozott, ahogyan az ország gazdasági intézményeit államosították és a mezőgazdaságot kollektivizálták. A kollektív szerződések betartásának képtelensége, amely szerződéseket a párt képviselői kötöttek a munkások nevében, az 1948-as Büntető Törvénykönyv értelmében bűncselekménynek minősült. Az 1949-es év kezdetén megszavaztak egy törvényt, amely halálbüntetést rótt ki olyan bűncselekmények esetén, amelyek az állam biztonságát, avagy a nemzeti gazdaság fejlődését veszélyeztették.²⁹

A kényszermunkát 1950. június 8-án vezették be a Munkatörvénykönyv szabályozásai közé. A „munkában töltött időszakos szolgálat” eufemizmus mögé rejtve, amelyet a Miniszterek Tanácsa az állampolgároktól kérhetett, a kényszermunkát gyakorlatilag büntetési eszközként alkalmazták a több ezer ember ellen, akiket gazdasági szabotázzsal avagy abszентizmussal vádoltak, beleértve több ezer parasztot is. A fogvatartottak számát növelte a tömeges deportálások áldozatainak a száma, amely deportálásokkal általában a Milícia foglalkozott és amely javarészt a városi lakosságot érintette; a folyamat 1952 táján kezdődött azzal a céllal, hogy helyet csináljon a behozott munkásoknak, akiknek az iparosítás érdekében épített új gyárakban és üzemekben kellett dolgozniuk. Egy 1952. február 16-án kelt dekrétum meghatározott néhány olyan személycsoportot, akiknek el kellett hagyniuk Bukarestet és a nagy ipari központokat. A háborús bűnösök, a fogvatartottak, valamint a külföldre szököttek családjai mintegy 12–24 órával korábban értesítést kaphattak a deportálás előtt, és 50 kg csomagot vihetek magukkal. A hadseregből kiebrudalt tiszteknek, egykori bírácoknak, ügyvédeknek, iparosoknak és akiknek több mint 10 ha földjük volt, szintén más helységekre kellett költözniük, ám nekik megengedték, hogy magukkal vigyék a teljes vagyonukat.³⁰

1952 végére egyetlen városlakónak sem volt szabad egy specifikus „hivatal” engedélye nélkül megváltoztatnia a tartózkodási helyét, és a városok közti mindenféle mozgást a Milícia ellenőrizte. Az utazásokat csak szakmai vagy egészségügyi okokból engedélyezték. Bármilyen személynek, aki több mint 24 órán át máshol tartózkodott mint a saját lakhelye, be kellett jelentkeznie a Milicián, beleértve a szállodák vendégeit és azokat is, akik rokonaiuknál voltak, a külföldieknek pedig engedélyre volt szükségük az ország belsőjében megtett minden útjukhoz. A román és külföldi állampolgárok utazására vonatkozó tilalmaknak az 1960-as évek kezdetén véget vetettek, ám Ceaușescu megdöntéséig másfajta ellenőrzési módok voltak érvényben.

29 Ghiță Ionescu: i. m. 199.

30 R. L. Woolf: *The Balkans in our Time*. Harvard University Press, Cambridge, 1956, 461.

Csakis becsléseket tehetünk azoknak a számára vonatkozóan, akiket a munkaszolgálatos egységekbe szállítottak; ezeket később „munkakolóniáknak hívták”, és 1949-től szervezték őket meg a Belügyminisztérium az égisze alatt a célból, hogy az „RNK-val szemben ellenséges elemeket munka által átképezzék”.³¹ Az általános hiedelem szerint az 1950-es évek elején 180000 személyt tartottak fogva az egész országban szétszórt kolóniákban, akik közül 40 000-et a híres Duna–Fekete-tenger csatornánál használtak ki, amely projekt nyolc kolóniát tartalmazott, és a foglyokon kívül még 20 000, úgynevezett önkéntes munkással dolgozott.³² Corneliu Coposu – Maniu titkára, őt magát is 17 évig tartották fogva a kommunista börtönökben – az 1947 után letartóztatottak számát 282 000-re becsülte, akik közül véleménye szerint 190 000-en haltak meg fogvatartásuk alatt.³³ Még ha az esetleges hibalehetőségeket figyelembe is vesszük, ez a két egymástól független becslés igazoltta teszi a Dej-korszak alatti Romániának akként való leírását, mint egy óriási lágerét. Az ország akkori lakosságához viszonyítva a szabadságuktól megfosztottak aránya mintegy 1/8-ot tenne ki, amely az egyik legmagasabb, ha nem a legmagasabb arány az egykori szovjet blokkban. Nem kell túl hosszasan magyarázatot keresnünk annak a terrornak az okára, amelyben a románok éltek. Ezen magas számok okát Coposu véleménye szerint abban kereshetjük, hogy a román elnyomó gépezet túlbuzgalommal próbálta túlszárnyalni az urait.³⁴

A fogvatartottak közül sokan parasztok voltak, akik ellenálltak az 1949-es márciusi agrárreformnak, amely az összes olyan tulajdon államosítását előírta, mely meghaladta az 50 ha-t. Avégett, hogy a kollektivizálással megbízott csapatok úrrá legyenek ezen az ellenálláson, Állambiztonsági Csapatokat küldtek ki; májusban számos régióban – úgymint Argeşben, Doljban, Vlasceban és Hunyadon – a parasztok, mivel nem kívántak brigádokba tömörülni (miként azt az 1949-es agrárreform előírta), és egyszerűs mind a „partizán” csapatok segítségét is élvezték, erőszakos összetűzésekbe keveredtek az Állambiztonsági Csapatokkal. Egy 1961 decemberében kelt és a Román Munkáspárt Központi Bizottságához címzett jelentésben a főtitkár Gheorghiu-Dej 80 000 paraszt letartóztatását ismerte el, akiket „az állammal szembeni feladataik be nem teljesítésével vádoltak”, és akik közül 30 000-en nyilvános perek résztvevőivé váltak. Ezeknek a letartóztatások-

31 *Organizarea și funcționarea...*, 112.

32 Ghiță Ionescu: i. m. 199.

33 Corneliu Coposu: *Dialoguri cu Vartan Arachelian*. Editura Anastasia, București, 1992, 95.

34 Uo.

nak, amelyeket akkortájt Ana Pauker és Teohari Georgescu számlájára írtak, az volt a céljuk, hogy kikényszerítsék a kollektivizálást.³⁵

Az 1951. március 30-án kelt 50-es számú rendelet nyomán az Országos Népbiztonsági Igazgatóság megváltoztatta az elnevezését Országos Állambiztonsági Igazgatóságra (Direcția Generală a Securității Statului, a továbbiakban OÁI), és két újabb Igazgatósággal bővült, a Szállítás[biztosítási] Igazgatósággal, valamint a Megfigyelési Igazgatósággal. Az 1948-ból származó 13 Regionális Igazgatóság száma már 28-ra emelkedett, ily módon is tükrözve az 1950 szeptemberében végrehajtott adminisztratív újjászervezést. Április 2-án a Különleges Hírszerző Szolgálatot beolvasztották az OÁI-ba, amely így a Belügyminisztériumnak lett alárendelve, Teohari Georgescu ruházva a kémkedési és állambiztonsági tevékenységek együttes és névleges felügyeletét. A valóságban a gyakorlati felügyelet a szovjet hatóságok kezében maradt, és konkrétan a KI-nél (Információs Bizottság), valamint az MGB-nél összpontosult, amelyek végső soron Berija kezében futottak össze, mivel Molotovot, a KI elnökét, 1949-ben Andrej Visinszkijel helyettesítették, ő lévén az új külügyminiszter és Berija támogatója egyszersmind. Mi több, Pavel Fedotovot is ugyanabban az időben helyettesítették a KI alelnöki pozíciójában Szergej Romanovics Szavcsenkóval, aki szintén Berija véence volt.³⁶ Az OÁI főnökeként Pintilie tevékenységét állandóan felügyelte az MGB bukaresti főtanácsadója, Alekszandr Szaharovszki, aki létrehozta az A Külföldi Hírszerzési Igazgatóságot, ez utóbbi igazgatójául Szergej Nikonovot (Nicolau-t) nevezték ki 1951 áprilisában, ugyanabban az időszakban, amikor az KHSZ-t beolvasztották az OÁI-ba.

Egy másik bizonyíték arra nézvést, hogy a szovjetek manipulálni kívánták a titkosszolgálatok ténykedéseit, az a Nikonov pozíciójára történt kinevezések sorozata: Nikonovot Vasile Vilcu, majd Mihail Gavriiliuc követte. Majd csak 1958-ban vált ennek az igazgatóságnak is egy román a főnökévé Gheorghe Nicolae Doicaru személyében, aki a Konstancai Regionális Igazgatóság egykori igazgatója volt.

Sztálinnal egy követ fűjván, Dej megerősítette pozícióját a párton belül, és félreállította a potenciális riválisait. Amikor Sztálin 1952-ben kiadta a teljes szovjet lágerben működő állítólagos cionisták likvidálására a parancsot, Dej megragadta az alkalmat és nemcsak a zsidó Ana Paukertől szabaddult meg, hanem ez erdélyi magyar Lucától is. Ugyanígy, „az elhajlók” közé számították a belügyminiszter Teohari Georgescut, aki Dej kíséretében volt a háború idején, ám Ana Paukerrel és Vasile Lucával szövetkezett. A Geor-

35 Ghiță Ionescu: i. m. 201.

36 C. Andrew – O. Gordievski: i. m. 390.

gescu, Luca és Pauker elleni vádakat a szovjet tanácsadók szigorú felügyelete alatt készítették elő,³⁷ ez utóbbiak közül a legjelentősebb Mark Boriszovics Mitin, Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsági tagja volt, és főszerkesztője a Cominform hivatalos lapjának számító *A tartós békéért, a népi demokráciáért* című újságnak.

A párt május 26–27-i plenáris ülése elhatározta Georgescu eltávolítását a Belügyminisztériumból, amely pozíciót 1944 novembere óta töltötte be, és a helyébe Alexandru Drăghici-ot nevezték ki. Drăghici Pintilie helyettese volt a Központi Bizottság Politikai és Adminisztratív Szakosztályában, amelynek a feladatai közé tartozott a Központi Bizottság tagjai elleni kémelhárítás is. Amikor Pintilie átvette az Országos Népbiztonsági Igazgatóság vezetését, Drăghici lett a helyettese. Négy hónappal később, 1952. szeptember 20-án az Országos Állambiztonsági Igazgatóság levált a Belügyminisztériumról, és az újonnan létrejött szerv az Állambiztonsági Minisztérium közelébe került. Az OÁI szerkezete változatlan maradt azzal a kivétellel, hogy hozzáadtak egy Főfelügyelőséget, valamint a K alosztályt, amely a Milícia és a Fegyintézetekbeli Információelhárítással foglalkozott.³⁸ Az újjászervezés rövid ideig tartott: feltehetőleg a Berijával való konfrontáció és az 1953 júniusában bekövetkezett letartóztatása figyelmeztette Hruscsov új szovjet vezetőségét arra a veszélyre, amit a titkosszolgálatok túl nagy szabadsága jelenthetett, ezért a szovjet tanácsadókat arra utasították, hogy ajánlják az Állambiztonsági Minisztérium és a Belügyminisztérium fúzióját. 1953. szeptember 7-én meg is született a két szerv újraegyesüléséről szóló beleegyezés.

Lengyelországtól és Magyarországtól eltérően Sztálin 1953 márciusában bekövetkezett halála nem befolyásolta túlságosan Románia belügyeit, a párt vezetésében nem történt komoly változás, a gazdaságban sem történt decentralizáció, és a kollektivizálási folyamatot sem állították le. Dej csak látszólag dicsérte a Hruscsov által bevezetett kollektív vezetési elvet. A román vezető még egy lépést tett hatalmának a konszolidációja felé akkor, amikor elrendelte Lucrețiu Pătrășcanu zárt ajtók mögötti elítélését 1954. április 6-a és 13-a között, majd golyó általi kivégzését április 17-én 3 órákor.³⁹ Az önkényes terrort propagáló rendszer uralkodóvá vált képén nem változtatott a politikai foglyok rövid ideig tartó, 1955-ös amnesztiája, valamint azok a jelentések sem, amelyek arról számoltak be, hogy 1955 és 1957

37 Vladimir Tismăneanu: i. m. 362.

38 *Organizarea și funcționarea...* 113.

39 Cristian Popișteanu: „Finalul cazului Pătrășcanu”. *Magazin Istoric*, 2. sz. (1992. február) 26.

között jelentékenyen javultak a körülmények a börtönökben.⁴⁰ Épp ellenkezőleg, Románia attitűdje a magyar forradalommal szemben akként mutatta meg őt, mint az egyik legelnyomóbbat a kelet-európai rendszerek közül, és mint a Szovjetunió leghűségesebb szatellitjét. Több ezer diákot, akik Bukarestben, valamint Kolozsváron, Erdély fővárosában tüntettek – magyarországi társaikat támogatva –, letartóztattak, és így csatlakoztak azokhoz, akiket rövid időre szabadon engedtek 1955-ben, majd újból bebörtönözték őket. Dej hűsége a titkosszolgálatok révén is megnyilvánult.

De mégsem a tökéletes engedékenységgel magyarázta Dejneki és elvtársainak a pozícióját, sokkal inkább az érdekek egyfajta konvergenciája. Abban a momentumban két fő problémájuk volt: egy, a kommunista hatalom ellen sikerrel járó forradalom Budapesten megfertőzhette volna az Erdélyben élő kétmillió magyart, előidézhette Romániában is egy kommunizmus-ellenes forradalmat; egy második problémát jelentett az, hogy egy nem kommunista Magyarországnak igényei támadhattak volna Erdély bizonyos részeire. Hruscsov és Gheorghii Malenkov 1956. november 1-jén titkos látogatást tettek Bukarestben, román, bolgár és cseh vezetőkkel tárgyalván a magyar krízishelyzetről. A Dej, Bodnăraş és Ceauşescu alkotta román trió kifejezetten a Nagy Imre-féle kormánnyal szembeni határozott katonai közbelépés mellett érvelt, és így a Romániában állomásozó szovjet csapatok az elsők között léptek át a Magyarországra vezető határt, október 26-án.

A Magyarországon történő szovjet intervenciónak a Román Munkáspárt által nyújtott segítség fő támogatója az NKGB ügynöke, Emil Bodnăraş volt. A forradalom idejére szállításügyi és kommunikációs miniszternek nevezték ki, és ebben a minőségében ő ügyelte fel a szovjet csapatok számára stratégiai fontosságú utak megnyitását. Feltehetőleg ő volt a koordinálója a Nagy Imre romániai fogvatartását lehetővé tevő előkészületeknek, erre utal a Dej-zsel együtt Kádár Jánosnál, a Magyar Kommunista Párt új főtítkáránál november 21-én tett látogatása. A következő napon Nagyot KGB ügynökök rabolták el, és szállították Bukarestbe, helyzetét pedig „menedékkérésként” jellemezte Grigore Preoteasa, a román külügyminiszter. Valójában Nagyot a Securitate egyik Bukaresttől kevéssel északra eső, Saftica melletti székhelyén tartották, ahol Borisz Sumlin, a KGB főtanácsadója vallatta „ellenforradalmi kérdésekről”.⁴¹ Nem engedélyezték, annak ellenére, hogy ezt Preoteasa megígérte, az Egyesült Nemzetek hivatalnokainak látogatását, akik ellenőrizhették volna, hogy alkalmaznak-e erőszakot vele szemben.

40 Amnesty International: *Prison Conditions in Romania. Conditions for Politic Prisoners 1955-1964*. Amnesty International, London, 1965. 2, 21.

41 C. Andrew – O. Gordievski: i. m. 435.

Nagy többszáz jelentős támogatója osztozott a sorsában Romániában, köztük Lukács György, a marxista kritikus is.

Egy másik ajánlat, amit Bodnăraş az ő és a Dej budapesti látogatása (amely látszólag élelmiszer és gyógyászati eszközök folyósítására irányult, lévén, hogy ezekre nagy szükség volt a forradalom után) idején tett meg, az események hevében megtizedelt Magyar Titkosszolgálat, az ÁVH újjászervezésében nyújtott segítségre vonatkozott. Néhány száz Securitate-ügynököt az erdélyi magyarok közül Budapestre küldtek. Bodnăraş hosszadalmas tartózkodása a magyar fővárosban is arra utal, hogy eléggé komolyan vett részt ebben a folyamatban. Egy másik szovjet ügynök, aki a román hivatalosság álruhájában segített Bodnăraşnak, Wilhelm Einhorn volt, a zsidó származású erdélyi magyar, őt még az NKVD rekrutálta, a Nemzetközi Brigádokban harcolt a spanyolországi polgárháború idején, és 1948 őszén nevezték ki az Országos Népbiztonsági Igazgatóság titkárságának igazgatójává. Pacepa szerint Einhorn tulajdonképpen a Külföldi Hírszerzési Részleg (KHR) aligazgatója volt (pontosabban 1956-ban még csak a Külföldi Hírszerzés I-es Igazgatóságáról beszélhetünk, mivel a KHR-t 1972-ben hozták létre), és ebben a minőségében Einhorn a román követség tanácsadójának képében küldték Budapestre, ahol az újonnan létrehozott ottani Külföldi Hírszerzési Igazgatóság főnöke lett.⁴² Pacepa azt állítja, hogy a román Securitate az 1956-os forradalmat megelőzően is részt vett a szovjetek által Magyarországon folytatott kémkedési és titkosszolgálati akciókban, amelyek Erdélyből származó magyar tisztek részvételével folytak. Sokan ezek közül az I-es Igazgatósághoz tartozó tisztek közül úgy lettek Magyarországra elküldve, mint Nyugatról érkező turisták, akiknek osztrák, nyugatnémet, francia és olasz hamis útlevelük volt azzal a küldetéssel, hogy beazonosítsák a magyar „ellenforradalmárokat”, az általuk összegyűjtött információk pedig Bukarestbe küldték. Ezt a specifikus aspektust állítások szerint maga Ceauşescu igazgatta egy KGB tanácsadó segítségével.⁴³ A szovjet megelégedettség azt a szerepet illetően, amelyet Románia játszott 1956 októberében és novemberében minden bizonnyal hozzájárult Hruscsov azon döntéséhez, hogy két évvel később visszavonta a szovjet csapatokat. Hogy kompenzáljon a csapatok kivonásáért, és hogy csillapítsa a szovjetek azon félelmeit, hogy ez esetleg a kommunista rendszer bukásához vezethet Romániában, Dej jóváhagyott néhány azonnali szigorított belföldi biztonsági intézkedést, avégett, hogy a párt felett megtarthassa(k) az ellenőrzést. Kiégesztéseket illesztettek a Büntető Törvénykönyvhöz, még annál is szigo-

42 Ion Pacepa: i. m. 359.

43 Uo.

rúbbakat, mint azok az előírások, amelyek az 1949-ben bevezetett halálbüntetést tették lehetővé. Az 1958. július 21-ikén kelt 318-as rendeletben új bűncselekményeket határoztak meg, mint amelyek elkövetéséért halálbüntetés járt. A törvénykönyv 9-es cikkelyében a végső büntetést rótták ki minden olyan román állampolgárra, aki külföldi személyekkel lépett volna kapcsolatba a célból, hogy olyan tettet kövessen el, amelynek következtében „a román állam egy semlegességi avagy háborús üzenetben lett volna érintett”. Ezt a cikkelyt világosan azok elbátortalanítására szánták, akik Nagy Imre példáját követték volna, ő ugyanis az 1956-os forradalom idején kikiáltotta az ország semlegességét, és implicite a Varsói Szerződésből való visszavonulását is. A kísértés ez irányban még nagyobb lett volna a hódító szovjet csapatok hiányában. A „gazdasági szabotázs” fogalmát kitágították oly módon, hogy az magában foglalja a lopást és a kenőpénzt is, valamint az úgynevezett „csavargó” bűncselekményeket, amelyeket (javarészt) kamaszok követtek el. 1958 őszén foganatosították a halálbüntetésre vonatkozó első ítéleteket.⁴⁴

Büntetőkolóniákat szerveztek a Duna-Delta vidékén, elsődlegesen Peripraván, hogy irányítani tudják a kényszermunkára ítélt tevékenységét, hisz a Románia, Lengyelország, Csehszlovákia és Kelet-Németország által finanszírozott, újonnan létrehozott cellulóz-gyárak igencsak hiányában voltak a munkáskezeknek. Egy utólagos rendelet egy másik tisztogatási hullámnak adott hivatalos alapot, mégpedig annak, amely elmozdította állami állásaikból a királyi hadsereg egykori tisztjeit, az egykori földbirtokosokat, a „politikai” dossziéval rendelkező személyeket, és az összes fent megnevezett kategória gyerekeit. Csökkentett mértékben ugyan, de a román archívumok helyének feltárását is halálbüntetéssel sújtották.

Ezen új intézkedések kivételes szigorúsága mintegy jelként funkcionált a román nép számára, hogy a terror rendszere nem fog enyhülni, mi több, az, hogy ezen intézkedéseket a sajtóban sem publikálták, illetve a rádióban sem jelentették be – hisz az előírások csak a *Hivatalos Közlönyben* jelentek meg –, bizonytalanságot szültek a törvénykezés tekintetében, és felerősítettek a lakosságban generált félelmet. A törvénykezésnek a rendőrállam eszközeivel történő látszólagos(an) önkényes alkalmazása tökéletesen megfelelt az elnyomás általi kontroll megerősítésének, ironikus módon amúgy egy olyan pillanatban, amikor a szovjet hatalom legjelentősebb szimbóluma, a Vörös Hadsereg, el lett távolítva.

44 Ghiță Ionescu: i. m. 290.

Az irónián túl a magyarázatra is rá lehet lelni: Dej különbséget tett a szovjet modell és a Szovjetunió között. A modellre szavazva Dej egy új irányban vezényelte pártját és országát, mégpedig a szovjet uralkodóval szembeni autonómia útjára, megtagadva azt, hogy Romániát a CAER keretében az iparosított országok – mint Kelet-Németország és Csehszlovákia – „gabonatárolójának” a helyzetébe kényszerítse. Felfedezhető amúgy itt a Michael Shafir által jelzett paradoxon is. Dej elkötelezettsége az iparosítás marxista-leninista értékei iránt egy „nemzeti/nacionalista kommunistává” tette őt.⁴⁵ Mi több, ugyanaz a sztálini elképzelés vezetett el a későbbiekben az intézményesített terror fokának csökkenéséhez.⁴⁶

A Moszkvával való szakítás fokozatosan és egyenlőtlen módon ment végbe, fluktuációkkal az alakulása során. A nacionalista/nemzeti kommunizmus elveit a Román Munkáspárt III-ik Kongresszusán fogalmazták meg, 1960 júniusában. A román gazdaság és a külpolitika egyre függetlenebbé váltak Moszkvától, és ezek az új irányvonalak egy jelentékeny változást indukáltak a rendőri rend szigorúsági fokában. Dej 1962-ben elrendelte a politikai börtönök megnyitását, és a hivatalos számadatoknak megfelelően 1304 fogvatartottat engedtek szabadon. A következő évben újabb 2892 fogvatartottal történt meg ugyanaz, majd 1964-ben az „utolsó” 464 elítélt is visszakapta szabadságát.⁴⁷ Ám az, hogy mennyire pontosak ezek az adatok, amelyek mintegy 4500 személyre teszik a román börtönökbe zárt politikai foglyok számát abban a pillanatban, nos, ezt a tényt komolyan meg kell kérdőjeleznünk. Még akkor is, ha elfogadjuk, hogy az 1940-es évek végén és az 1950-es évek elején letartóztatott személyek nagy része odaveszett a börtönökben, fel kell idéznünk azt is, hogy az 1956-os forradalmat követően újabb nagy letartóztatási és újraletartóztatási hullám következett, akárcsak a szovjet csapatok visszavonását követően. Amíg az akkori időszak börtöndossziéit közzé nem teszik, nem dönthetjük el, hogy mennyire állnak közel vagy távol az igazságtól a fenti adatok, ám azt tévedés nélkül kijelenthetjük, hogy az amnesztia pillanatában a „politikai bűntettek” miatt fogvatartottak száma néhány ezerre tehető.

Dej elválása Moszkvától, amely a románok többsége által osztott antioszrosz érzelmek legérzékenyebb húrját is érintette, ugyanakkor támogatást is biztosított a rendszernek még a frissen szabadon bocsátott egykori foglyok körében is, akik az amnesztiát egyértelműen a szakítás és Dej új „liberaliz-

45 Michael Shafir: *Romania: Politics, Economics and Society*. Frances Pinter, London, 1985, 48.

46 W. Bacon: i. m. 144.

47 Vlad Georgescu: *The Romanians: A History*. Ohio State University Press, Columbus, 1991, 246.

musának” a prizmáján keresztül fogták fel, még akkor is, ha nem felejtették el, hogy egyszermind Dej volt az, aki jóváhagyta az őket börtönökbe juttató intézkedéseket is. Az amnesztia a politikai terror egyik korszakának a végét (is) jelentette, amely néhány ezer román életébe került, akik a két háború közötti időszak válogatott politikai, gazdasági és kulturális elitjéből származtak. Ám a Securitate, a tömegterror eszköze, érintetlen maradt, nem érintették a reformok, és mindenütt jelenvalóként mutatkozott, akár csak mindenható és ambiciózus főnöke, Alexandru Drăghici belügyminiszter, aki 1952 májusa óta töltötte be ezt a funkciót, mintegy állandó figyelemztetésként a múltból és fenyegetésként a jövőre nézvést.

Ceașescu 1965 májusában követte Dejt, és továbbvitte azt a szovjetellenes attitűdöt, amely lehetővé tette a párt számára, hogy fenntartsa azt, hogy nem tesz mást, mint a nemzeti érdekeket védelmezi. Ám ezt az erőfeszítést beárnyékolta a Román Kommunista Párt (amely nevet 1965 júniusában vette fel az RMP) társítása az elmúlt két évtized elnyomásával, és Alexandru Drăghici állandó jelenléte belügyminiszterként folytonosan felvilágosította ezt a szempontot. Mi több, a Dej halálát követő utódlási harcokban Drăghici Ceașescu ellenlábasaként jelent meg, ő lévén az egyetlen, aki a Politikai Bűró március 20-i szavazásán, amely Ceașescu főtitkárrá választását tartotta szem előtt, tartózkodott.⁴⁸ Ily módon Drăghici áthelyezése hatalmi pozíciójából nemcsak egy riválistól szabadította volna meg, hanem azt is megengedte volna Ceașescunak, hogy a rendszer és az elnyomás közti kötődéseket enyhítse. Az új főtitkár nem sokáig habozott.

Az első lépés a Belügyminisztérium, valamint az Állambiztonsági Főigazgatóság (Departamentul Securității) ellen irányult. Mindkét szerv felé jogi felügyeleti lépéseket tettek meg, a „szocialista törvényesség” elvének értelmében, amely az 1965 júniusában javasolt új Alkotmány tervezetében jelent meg (ez egy új megnevezést fogadtatott el a Román Népköztársaság helyett, mégpedig a Románia Szocialista Köztársaságát). A törvényszékeket több hatalommal ruházták fel, és 24 órára korlátozták az állampolgárok vádemelés nélküli fogvatartását. Ám, miként más törvények esetében, ennek a határozatnak is önkényes volt az alkalmazása.

A következő lépés Drăghici 1965 júliusában bekövetkező cseréjére irányult helyettesével, Cornel Onescuval, aki Ceașescu védenca volt, és az 1950-es években a Moszkvai Pártiskolában tanult (amúgy Onescut 1973 áprilisában cserélték le). Drăghici áthelyezése a párt statútumában bekövetkező lényeges változás következménye volt, amely változást Ceașescu az

48 Eduard Mezincescu: „Din nou...”. Id. kiad. 14.

RKP 1965. július 19–26 között lezajlott IX. Kongresszusán vezetett be. A 13b cikkelyt így módosították: „A párt egy tagja mindössze egy teljes normát igénylő politikai vezetői funkciót tölthet be, a párt szerveiben avagy ezeken kívül”.⁴⁹ A célból, hogy alávesse magát ennek az előírásnak, Drăghici-nek ott kellett hagynia a Belügyminisztériumát, hogy a párt titkárságának tagja maradhasson. Noha továbbra is felügyelte a titkosszolgálati/állambiztonsági tevékenységeket (megosztva a titkárságbeli felelősséget a katonai és titkosszolgálati küldetések tekintetében Vasile Patilineţ-cel), a Belügyminisztériumból való távozása megfosztotta őt hatalmi bázisától, és így Ceaușescunak könnyebb volt, hogy 1968 áprilisában feladja őt és kieb-
rudalja a párt vezetőségéből.

Drăghici eltávolítása egyszersmind megelőlegezte Ceaușescu azon határozott szándékát, hogy az Állambiztonsági Főigazgatóságot a párt teljes ellenőrzése alá vonja. A IX. Kongresszus Pintilienek a titkosszolgálati gépezet különféle szekcióinak a vezetésében megvalósuló gyilkos karrierje végét is jelentette, mivel ő elhibázta újraválasztását a Központi Bizottságba. Ceaușescu elővigyázatosan járt el, hisz Drăghici még egy befolyásos személynek számított, és alig két évvel később, 1967 nyarán vezényelte le az egykori belügyminiszter lemondását. Azt javasolták Drăghici-nak, hogy jó lenne, ha Nyugatra menne vakációzni, és mialatt ő távol volt, Ceaușescu júniusban összehívta a Központi Bizottság plenáris ülését. Az itt hozott határozatot a következő hónapban tették publikussá. A Belügyminisztérium pártaktivistái előtt tartott beszédében, amelyben a plenáris ülés határozatát is ismertette, Ceaușescu előbb kihangsúlyozta a párt vezető szerepét, majd gratulált a Minisztériumnak a megvalósításaiért, elismerve, hogy „a létrejöttüket követő néhány évben a titkosszolgálatoknak hiányzott a tapasztalatuk és a hozzáértésük, és néha téves módon vezették őket”.⁵⁰ A „téves” kifejezés a „szovjet” eufemisztikus megfelelője volt, és, folytatva beszédét, a párt vezetője felhívta a figyelmet a múlt hibáira, amelyeket egyszersmind a „kezdetekkel”, azaz a szovjet dominancia időszakával azonosított: „Az évek során, és főként a kezdetekben, előfordult a politikai előrelátás hiánya a politikai szervezetek működésében, és semmiféle különbséget nem tettek a (valóban) ellenséges tevékenységek, amelyek a nép forradalmi vívmányai ellen irányultak, és azon megnyilvánulások között, amelyek a

49 Mary Ellen Fischer: *Nicolae Ceaușescu. A Study in Political Leadership*. Lynne Rienner, Boulder-London, 1989, 79.

50 „Discurs la întrunirea despre activitatea de bază a Ministerului Afacerilor Interne, 18 iulie 1967”. In *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste. Rapoarte*. vol. 2. Editura Meridiane, București, 1969, 374.

nép lelkiismeretének és gondolkodásmódjának a természetes átalakulásához fűződtek.”⁵¹

Mindezek „a szocialista törvényesség elleni visszaélésekhez vezettek, amelyek az állam és a párt egyes aktivistáira is hatással voltak, akiknek bizonyos helyzetekben különbözött a véleményük a politikai irányvonal adott vetületeit illetően, avagy tévedéseket követtek el a tevékenységük során. Ahelyett, hogy ezeket a problémákat a párton belüli tárgyalások révén oldották volna meg, néha a Securitate adott szerveihez irányították ezeket, a szóban forgó személyek pártból való eltávolítását eredményezve, súlyosan károsítva a párt autoritását és vezető szerepét.”⁵²

Ceaușescu elhatározta, hogy ezek a hibák „elfogadhatatlanok” lesznek a jövőben, és úgy nyilatkozott, hogy a Minisztérium többé nem tevékenykedhet a saját számlájára, „megkerülve a párt ellenőrzését”. Felerősítve a támaszát, így folytatta: „Világos, hogy nem létezik semmilyen titkos vagy konspiratív kérdés, amely valamilyen szerv feladatai közé tartozna, mi több, egy titkosszolgálati szervhez, amely megengedné neki, hogy a párt ellenőrzését megkerülje, ugyanis ennek a szervnek, figyelembe véve tevékenységeinek és feladatainak a specifikus természetét, állandóan a párt testületeinek irányítása és ellenőrzése alatt kell lennie.”⁵³

Kihangsúlyozva a párt elsődlegességét a Securitateval szemben, azt nyilatkozta, hogy „egy állampolgárt sem szabad letartóztatni megalapozott és bebizonyított okok nélkül”, és legfőképpen „a párt egyetlen aktivistáját vagy tagját sem szabad, a párt testületeinek jóváhagyása nélkül anketba vonni avagy letartóztatni”.⁵⁴

Ugyanabban a beszédében Ceaușescu bejelentette, hogy olyan intézkedéseket foganatosítanak, amelyek megakadályozzák, hogy a hatalom a Minisztériumban egyetlen személy kezében koncentrálódjon (ez egyszersmind egy közvetett kritika volt a Drăghici számlájára). Közvetítette ugyanakkor a Központi Bizottság Plenárisának júniusi döntését, amelynek értelmében a Minisztériumot újra kell szervezni, és az Állambiztonsági Főigazgatóság, amely az újonnan létrehozott Állambiztonsági Tanács (Consiliu al Securității Statului, a továbbiakban ÁT) hatókörébe került, ezentúl a pártnak és a kormánynak tartozik felelősséggel.⁵⁵ Az ÁT-t formálisan az 1967. július 22-i 710-es dekrétummal hozták létre a Belügyminisztérium részeként, ám saját

51 Uo. 375.

52 Uo.

53 Uo. 376.

54 Uo.

55 Uo. 383.

igazgatóval rendelkezett, akinek miniszteri rangja volt, és betöltötte a belügyminiszter első helyettesének szerepét is, emellett három alelnöke is volt. Ugyanabban a reform-szakaszban az Állambiztonsági Főigazgatóságot is átszervezték, az 1967. szeptember 13-án kelt 2306-os Minisztertanácsi Határozattal; a fő átalakulás abban állt, hogy az I-es Igazgatóságot (Belföldi hírszerzés) és a II-es Igazgatóságot (Gazdasági kémelhárítás) összevonták a Belföldi Hírszerzés Főigazgatóságába; egy másik változás abban állt, hogy a III-as Főigazgatóságot (Kémelhárítás) a IV-es Főigazgatósággal (Katonai kémelhárítás) egyesítették, a Kémelhárítási Főigazgatóság keretében.

A Securitatenak a Belügyminisztérium hatásköréből történő kivonása a következő évben is folytatódott, és össze volt hangolva Ceaușescunak a Drăghici minden hatalmi pozícióból történő elmozdítására vonatkozó akciójával. 1968 áprilisában az Állami Tanács (Consiliul de Stat), amelynek az elnöke most már Ceaușescu volt, két újabb határozatot adott ki a Belügyminisztériumra és az Állambiztonsági Tanácsra vonatkozóan.⁵⁶ Az első értelmében újjá kellett szervezni a Minisztériumot, a második pedig leválasztotta az Állambiztonsági Tanácsot a minisztériumról, és önálló léttel ruházta fel. Az Állambiztonsági Tanács feladatköreit a következő módon határozták meg: „az állam biztonságának védelme a szabotázsakciókkal, a diverzióval, a nemzeti gazdaság aláaknázásával, valamint a külföldi kémiszolgálatok akcióival szemben, a katonai titkosszolgálatok és kémelhárítási tevékenységek megszervezése és gyakorlatba ültetése, végezetül a kormány és a párt vezetőinek a védelme”.⁵⁷

A Ceaușescu által oly gyakran hangoztatott „törvényesség” új időszakának a jeleit abban is fel lehetett fedezni, hogy az Állambiztonsági Tanács keretében létrehoztak egy olyan Irodát, amely a Securitate által a múltban elkövetett állítólagos visszaélésekre vonatkozó panaszok kivizsgálásával foglalkozott (ennek az első főnöke Constantin Apostol alezredes volt). Ugyanabban a szellemben egy új határozatot is kiadtak, amely pontosan meghatározta azokat a körülményeket, melyek között be lehetett jutni a személyes lakásokba anélkül, hogy az ügyésztől származó paranccsal rendelkeztek volna.⁵⁸ Mindezekkel együtt az új Büntető Törvénykönyvet, amelyet Ceaușescu fontossági sorrendben az Alkotmány után a másodiknak tartott, áprilisban publikálták a végső formájában. Júliusban Ceaușescu elismételte a Minisztérium számlájára megfogalmazott kritikáit: „Senki számára nem titok az, hogy az évek során bizonyos visszaéléseket követtek el. A

56 Mary Ellen Fischer: i. m. 217.

57 *Organizarea și funcționarea...*, 124.

58 Uo. 125.

Büntető Törvénykönyvnek biztosítania kell a szocialista törvényesség szigorú betartását, oly módon, hogy azt senki se hághassa át semmilyen módon, avagy ne követhessen el visszaéléseket... A törvények alkalmazásának fő felőssége a pártunké (marad)...”⁵⁹

Az Állambiztonsági Tanács élére Ion Stănescu neveztek ki, aki Ceaușescuhoz hűséges volt (1972 áprilisában belügyminiszter lett belőle, ám kevesebb, mint egy évig töltötte be ezt a pozíciót), Grigore Răduică főhadnagyot pedig, aki az Állambiztonsági Főigazgatóság egykori tisztje volt, Stănescu helyettesének neveztek ki. Az Állambiztonsági Tanács regionális szerkezetében módosításokat hajtottak végre, összhangban a helyi adminisztrációban végrehajtott változásokkal, amely utóbbit egy 1968 februárjában kelt törvénnyel szabályozták. Románia 16 régióját 39 megyébe csoportosították, és így módon az egykori Regionális Igazgatóságok Megyei Felügyelőségekké alakultak. Ezek az átalakulások megszüntették a terror bürokráciáját, ám azok a lépések, amelyeket a célból fogantatosítottak, hogy a Securitate illetően adott törvényes megszorításokkal és jogi felügyelettel éljenek, noha felületesek voltak csak, a terror általi ellenőrzés végét jelentették, és ugyanakkor, az egyik elemző kifejezésével, az előíró kontrollt a megszorító kontrollal helyettesítették.⁶⁰ Mindazonáltal a Securitate által a két évtizeden át gerjesztett félelem elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a resztriktív ellenőrzést ugyanolyan hatékonyra tegye, mint a preszkriptívét, és az elégedetlenséget elnémita, főként az 1962-es és 1964-es általános amnesztiák hangulatában és a Ceaușescu által elnyert népszerűség kontextusában, amely a Szovjetunióval szemben – a Csehszlovákia 1968-as lerohanása kapcsán – tanúsított ellenállásból is eredeztethető. A múlttal való szakítás csúcspontját az 1968 áprilisában megtartott KB Plenáris Ülés jelentette, amikor Drăghici-ot végül eltávolították a pártban betöltött összes vezető funkciójából.

A Plenáris ülésrendjének utolsó pontja az a jelentés volt, amely az RKP bizonyos aktivistáinak a rehabilitálására vonatkozott, ez szervesen illeszkedett Ceaușescu azon célkitűzésébe, hogy a „szocialista törvényességet” bevezesse a Belügyminisztériumának a tevékenységébe is. A párt néhány válogatott, még a háború előtti időszakban csatlakozott tagját 1965 novemberében megbízták a párt aktivistái ellen elkövetett visszaélések kivizsgálásával, különös tekintettel Lucrețiu Pătrășcanu esetére. A jelentés felfedte, hogy Pătrășcanut 1948. április 28-án tartóztatták le, és a tevékenységét 17 hónapig vizsgálta egy olyan bizottság, amelynek a tagjai között ott volt Gheorghiu-Dej és Alexandru Drăghici is. 1949 decemberében a Cominform

59 M. E. Fischertől átvéve. I. m. 127.

60 W. Bacon: i. m. 147.

egyik találkozásán Dej úgy nevezte meg Pătrășcanut, mint angol-amerikai ügynököt,⁶¹ ám a jelentés azt is pontosította, hogy semmilyen döntő bizonyítékot nem fedeztek fel ellene ebben a tekintetben. Kivizsgálás végett az Országos Népbiztonsági Igazgatóságához utalták az ügyét, ám ott sem találták bizonyítékát az állítólagos árulásának. A Dej által 1952 márciusában a belügyminiszteri funkcióból lemondott Teohari Georgescu ellen szóló vádak egyike (épp) az volt, hogy „nem bizonyult eléggé kitartónak a Pătrășcanu ellenforradalmi és kémkedési tevékenységeinek a kivizsgálásában”.⁶²

A jelentés annak az említésével folytatódott, hogy Georgescu utóda, Drăghici, egy csapatot szervezett, ennek „minden áron annak az állításnak az alátámasztására vonatkozó bizonyítékokat kellett gyűjtenie, amelynek értelmében Lucrețiu Pătrășcanu egyszerre volt a Siguranța ügynöke és (egyszersmind) angol-amerikai kém. 1954. március 18-án az Alexandru Drăghici által bemutatott bizonyítékok alapján a Román Munkáspárt Központi Bizottságának Politikai Büroja elhatározta „a Pătrășcanu által igazgatott kémcsoport elítélésének foganatosítását”. A per 1954. április 6-a és 13-a között folyt le, és ennek során megsértették a legelemibb eljárási feltételeket is. A halálbüntetésről szóló ítéletet 1954. április 14-én mondták ki, és az 1954. április 16-ról 17-re virradó éjszakán Lucrețiu Pătrășcanut Jilaván kivégezték.”⁶³

Ceaușescunak sikerült mindenfajta kritikát elhárítania, amely rámutatott volna arra, hogy Pătrășcanu kivégzésnek az eldöntésében neki is része volt azáltal, hogy felhívta a figyelmet: egészen április 19-éig nem vált a Politikai Büro tagjává vagy a Központi Bizottság titkárává. Cserében azonban alkalma nyílt arra, hogy a Politikai Büro akkori tagjait vétkesekként tüntesse fel, nevezetesen és főként Drăghici-ot, de Gheorghe Apostolt, Emil Bodnărașt, valamint Chivu Stoicát is, akik amúgy az egyedüli ellenjelöltek lehettek volna arra a pozícióra, amit ő töltött be. Dej és Drăghici váltak (ily módon) a Pătrășcanu kivégzésében a fő és egyedüli bűnösökké, mivel ennek elítélése a Sztálin halála után történt, amikor a Plenáris szóhasználatában, „a Szovjetunióban és más szocialista országokban is egy olyan folyamat indult el, amely az indoklás nélkül elítélt személyek rehabilitálását tűzte ki célul. A párt ellenőrzését semmibe véve a Belügyminisztérium téves módon megengedte magának, hogy párttagokat állítson félre, és küldjön börtönbe. Mindezek a következtetések arra késztették a Plenáris Ülést,

61 M. E. Fischer: i. m. 130.

62 Uo.

63 M. E. Fischertől átvéve. I. m. 130–131.

hogy „Lucrețiu Pătrășcanu posztumusz rehabilitációját rendelje el”.⁶⁴ Az utolsó lépés Drăghici félreállítása volt a párt összes szervéből, valamint a Minisztertanácsban betöltött alelnöki pozíciójáról való lemondás ajánlása, „közvetlen és sajátságos felelőssége miatt” a Pătrășcanu ellen végrehajtott „ám megengedhetetlen” akcióban.⁶⁵ Pintilie Gheorghet (Bodnarenkot) is megtámadták a Plenáris Ülésben Foriș 1946-os meggyilkolásában játszott szerepe miatt, ám Ceaușescu egyet nem értése ebben a kérdésben meglehetősen felületes volt, olyannyira, hogy 1971 májusában kitüntette Pintiliét feleségével, Ana Tomával (aki feltehetőleg a Pătrășcanu elleni vád tanúja volt) egyetemben, a párt létrejöttének 50. évfordulója alkalmából.⁶⁶

A Securitate múltbeli visszaéléseinek Ceaușescu általi feltárása, az 1965–1968 közötti reformokkal egyetemben egy optimista hangulatot keltek, és a liberalizálás még annál is mélyebb reményét, főképpen a Csehszlovákia inváziójának kapcsán a Szovjetunióval való szembeállást követően. Ám ezek a várakozások gyorsan szertefoszlottak, főképp Ceaușescunak a Kínában és Észak-Koreában tett látogatásait követően, 1971 nyarán. A kiábrándulás helyet adott az ellenállásnak, és a Securitate gyorsan lépett. Az 1976-os és 1977-es amnesztiák ellenére, amelyek során mintegy 28 000 személyt engedtek szabadon (főként fiatalokú bűnelkövetőket és olyan személyeket, akiket azért tartóztattak le vagy ítélték el, mert elhagyták, vagy megpróbálták illegálisan elhagyni az országot), az emberi jogok látványos megsértése nem szűnt meg. A disszidenseket felügyelték, zaklatták, megfélemlítették, és az állásaik is kockán forogtak. Amennyiben mindezen eljárások nem jártak eredménnyel, akkor letartóztatták és elítélték őket, gyakorta olyan vádak alapján, amelyeket az Amnesty International csak fedőokokként nevezett meg, mint például a „parazitizmus” bűncselekménye (ide sorolódtak azok, akiknek nem volt munkahelyük), „homoszexuális kapcsolatok”, „rablás”, és ezeket a személyeket aztán vagy börtönbe, vagy elmeegógyintézetbe, vagy kényszermunka-táborokba küldték.⁶⁷

Mindezekkel együtt, a száműzött ellenálló és író Paul Goma által mondottak alapján, akinek a fogolytapasztalatai lehetővé tették, hogy a Securitate 1950-beli és 1970-es módszereit összehasonlítsa, a „szögletes fejű” és szláv akcentusú könyörtelen kivizsgálók helyét átvették a valódi románok,

64 Uo. 131.

65 Uo. 132.

66 V. Tismăneanu: „Ceaușescu’s Socialism”. *Problems of Communism*, vol. 34. no. 1 (jan.–febr. 1985), 58. oldalon található 44. jegyzet.

67 Amnesty International Briefing: *Romania*. Amnesty International, London, 1980, 3.

akik ritkán folyamodtak fizikai erőszakhoz.⁶⁸ Ám nem ez a véleménye a korszak más politikai foglyainak, például Török János kolozsvári textilművésznek, akit 1975 márciusában tartóztattak le, és akit az ankét során szörnyű módon vertek meg a Securitate tisztjei; egy másik eset a Gheorghe Calciu tiszteletesé, aki ortodox pap volt, és akit 1979 márciusában tartóztattak le, mivel nyilvánosan kritikával illette Ceaușescut, őt szintén megverték. Ezen verések brutalitását megtapasztalhatjuk a Gheorghe Ursu sorsát kutatva, aki egy bukaresti mérnök volt, 1985. szeptember 21-én tartóztatták le, mivel naplót vezetett és levelezett, és ezen alkalmakkal a rendszert bírálta. A Securitatenak a Calea Rahovei-en található székhelyén tartották fogva addig, amíg november 17-én bejelentették a halálhírét. Egy 1990 márciusában lefolytatott vizsgálat feltárta, hogy Ursu a hasi tájékon valamilyen nehéz tárggyal elkövetett verés következtében halálozott el.⁶⁹

Miközben azt mutatta, hogy nem támaszkodik arra a maximális terrorra, amely a kommunista uralom kezdeti éveiben tapasztalható volt Romániában, Ceaușescu rendszere mégis bebizonyította, hogy képes a múltbeli praktikák használatára is a román társadalom feletti dominanciájának a megőrzése érdekében. Az elnyomás intézményei és a rájuk vonatkozó törvények kodifikálása változatlanok maradtak. A Büntető Törvénykönyv bizonyos előírásait nem alkalmazták egészen addig, amíg Ceaușescu helyénvalónak nem találta a felemlítésüket: ez történt azzal a rendelettel, amely előírta, hogy minden írógépet be kell jegyeztetni a Milicián, ezt egy 1983 áprilisában kelt határozattal iktattak ismét érvénybe; valamint ez volt a helyzet Dej egy 1958-ból származó előírásával is, amely rámutatott arra, hogy egy külföldi személlyel folytatott beszélgetés be nem jelentése tévedésből vagy tehetetlenségből bűncselekménynek bizonyul.⁷⁰

Ceaușescu uralma alatt a Belügyminisztérium és az Állambiztonsági Főigazgatóság érintetlenek maradtak, noha gyakorta átszervezéseknek vetették őket alá, és Drăghici lemondása után a miniszterek is sűrűn váltották egymást. Ez ugyanakkor Ceaușescu személyzeti rotációs politikájának a következménye volt, amellyel azt kívánta megakadályozni, hogy lehetséges riválisok jelenjenek meg (amelyet egy hatalmi bázis kiépítése vagy a közvélemény szemében elnyert népszerűség tettek volna lehetővé), valamint azokból a kritikákból is eredeztethetőek voltak, amelyeket az Állambiztonsági Tanács sikertelenségei szültek. A legátfogóbb csapatváltoztatás Ion Pacepá-

68 W. Bacon: i. m. 147.

69 G. Ursu: *Europa mea*. Editura Dacia, Cluj-Napoca, 356.

70 408/december 1985. dekrétum.

nak 1978 nyarán az Egyesült Államokba történő szökését követően történt meg.

1972. április 19-én az Állambiztonsági Tanácsot visszacsoportosították a Belügyminisztériumba, amelynek az új hivatalos neve „Ministerul de Interne” lett a „Ministerul Afacerilor Interne” helyett (amely elnevezést a 19. század végétől viselte). Az Állambiztonsági Tanácsot feloszlatták és feladatait az Állambiztonsági Főigazgatóságba (Departamentul Securității) irányították, amely, a Miliciával és a Fegyházak Ügyosztályával egyetemben a Belügyminisztérium részeként működött. Ugyanakkor Cornel Onescu, aki Drăghici-ot követte a belügyminiszteri pozícióban, 1965 júliusában Ion Stănescuval helyettesítették. Ez utóbbi buzgalma arra nézvést, hogy az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) még figyelmesebben ügyelje fel a párt tagjait, kivívta Emil Bobunak, a káderekért felelős titkárnak a haragját, aki bepanaszolta ezt Ceaușescunak. Ennek az lett az eredménye, hogy az Igazgatóságok és a Securitate járulékos osztályainak az újracsoportosításakor 1973 júniusában Stănescut félreállították, és a helyére Teodor Coman került miniszterként.

Annak a vágya, hogy a technológiai újításokat felhasználják az állambiztonság védelmében, a Minisztertanács 1969. december 15-én kelt döntéséből is kiviláglik, amely elrendelte egy gyárnak az Állambiztonsági Tanács alá rendelését „azzal a céllal, hogy ott specifikusan olyan felszerelést gyártson, amely az állambiztonság ellen irányuló tevékenységekkel küzd meg”. 1970. július 14-én megszervezték egy, a Belügyminisztérium és az Állambiztonsági Tanács számára Információt Feldolgozó Komputer Központot (lásd a Minisztertanács 987-es Határozatát). A komputer technológiát arra is felhasználták, hogy a rejtjelezett információ áramlatának feldolgozását ésszerűsítsék. 1977-ben létrehozták az Rejtjelezett Közvetítések Országos Központját, hogy ott feldolgozzák az összes rejtjelezett információt, amely a külföldi román nagykövetségektől, a Védelmi Minisztérium Katonai Hírszerzési Igazgatóságától, és a RKP Központi Bizottságától érkezett. Ezt a központot a Külföldi Hírszerzési Igazgatóságnak rendelték alá⁷¹, amelynek a parancsnoka Nicoale Doicaru vezérezredes volt, míg helyettese Ion Mihai Pacepa altábornagy.

*Vörös horizontok*⁷² című könyvében Ion Pacepa azt írta, hogy „1972-ben, amikor Ceaușescu kiterjesztette autoritását a Külföldi Hírszerzési Igazgatóságra, akkor egy független Igazgatóság képében szervezte azt újra, amelyet „SD Brigádnak neveztek”, ahol is az SD rövidítésnek semmi jelentése sem

71 I. Pacepa: i. m. 382.

72 Ua.

volt”⁷³. Itt úgy tűnik, hogy az értelmetlenségig vitt rövidítésről lehetett szó. Azon dokumentumokban, amelyekhez hozzáférésünk van, a KHI úgy jelenik meg, mint az a szerv, amelynek igazgatója (1978-ig) Nicolae Doicaru vezérezredes volt. Más források (szintén) bizonyítják az SD Brigádok létezését az UM 0920 kód alatt, egy olyan speciális egység formájában, amely a technológiai (jellegű) információk gyűjtésével foglalkozott, ezeknek civil és katonai alkalmazásuk egyaránt volt. Ennek a szervnek a főnöke Teodor Sîrbu vezérőrnagy volt⁷⁴. A Brigád együttműködött a KHI-vel, amelynek a munkaereje (ily módon) megkétszereződött; Pacepa kijelentéseinek értelmében mintegy 300 tiszt külföldi küldetést kapott, a fő célpontok az erőteljesen iparosodott nyugati országok voltak. Földrajzi szempontból, illetve ipari ágazatok szerint szervezetten, a Brigád tevékenysége a románoknak és a szovjeteknek a katonai alkalmazású információk – beleértve a nukleárisakat is – iránti igényén alapult.⁷⁵ Sîrbu sorsa a Pacepa sorsától függött. Az utóbbi szökését követően Sîrbu is letartóztatták, kémkedéssel vádolták, majd szabadon engedték, és áthelyezték a Băneasan működő Katonai Akadémiára (MI), Bukaresten kívül. Egy garázsban bekövetkezett robbanásban halt meg egy Voila nevezetű városkában, Bukaresttől északra, 1984. július 20-án.⁷⁶

Ion Pacepa szökése az egyik legnagyobb csapás volt, amely valaha kelet-európai titkosszolgálatot ért. A KHI vezetőjének helyetteseként, illetve helyettes belügyminiszterként, Pacepa volt a legmagasabb rangú állambiztonsági és titkosszolgálati tiszt, aki a szovjet blokkból megszökött. A KHI-hálózat teljes egészében meg lett semmisítve, és maga Ceaușescu is kényelmetlen helyzetbe került nemzetközi szinten, hisz a Pacepa által nyújtott információk kárt okoztak Románia illegális tevékenységi partnereinek is. Ugyanakkor Pacepa azt is megmutatta, hogy ezeken túlmenően is okozhat kárt Ceaușescunak, mivel a *Vörös horizontokban* tíz évvel később publikált leleplezéseai tönkretették annak a nemzetközi szintén még létező maradék tekintélyét is, amelyet pedig a román vezető igyekezett megőrizni. Bemutatván az elnök feltételezett közvetlen részvételét gyilkosságokban, zsarolásban, drogkereskedelemben és elrablásokban, Pacepának sikerült semlegesítenie Ceaușescu azon törekvéseit, melyek értelmében ő Tito egyik lehetséges utódja lett volna, valamint a különutas mozgalom egyik megbízható szóvivője. Egyszersmind a könyv folytatásokban átvétele a Szabad Európa Rádi-

73 Uo. 392.

74 Petre Mihai Băcanu: „Moartea unui general”, *România liberă*, 20 iulie 1990.

75 Uo.

76 Uo.

óban 1989 folyamán igazolta a románok gyanúját Ceaușescunak és családjának a bűnözői magatartására vonatkozóan, és teljesen lerombolta a személyi kultuszhoz tartozó hangzatos legendákat.

Paradox módon: Pacepa szökése úgy tűnik, hogy épp a Securitate által egy, a Közel-Keletről származó törvénytelen árukereskedelemben való állítólagos részvétel felfedezésének, valamint az elért eredményeknek volt köszönhető. Mihai Caraman ezredes, az „F” Különleges Kivizsgálási és Felügyeleti Egységnek a főnöke volt az, aki figyelemmel kísérte a SD Brigád tagjainak mozgását, és ennek a követésnek a részletei, Sirbu tábornokon keresztül, Pacepához kerültek. Attól félvén, hogy szorul a hurok körülötte, Pacepa kihasználta az alkalmat, amikor Brémába látogatott, hogy a Fokker Társasággal tárgyalásokat folytasson egy repülőgép közös megépítési projektjére vonatkozóan, és menedéket kért az Amerikai Egyesült Államokban, ahova az 1978 július 25 és 29 közötti időszakban érkezett meg egy amerikai katonai repülőgépen. Az eltűnéséről szóló hírek a *Die Welt* augusztus 8-i számában jelentek meg, és két nappal később vissza is igazolták dezertálását Washingtonból.⁷⁷

Pacepa szökésének egyik fontos áldozata Teodor Coman belügyminiszter volt. Szeptember 5-én bejelentették, hogy elnöki rendelettel „felmentették” tisztségéből, és a helyére a párt Fehér megyei első titkárát, George Homoșteant nevezték ki.⁷⁸ A KHI keretében is személyzeti cserékre lehetett számítani. Mindössze hat hónappal korábban, márciusban, Ceaușescu félreállította a vezetésből Nicolae Doicaru vezérezredest. A román hivatalos források szerint a KHI igazgatója Alexandru Dănescu altábornagy lett, a KHI elnevezést Külföldi Hírszerzési Főigazgatóságra (Direcția Generală de Informații Externe) változtatták, míg Pacepa megőrizte alparancsnoki tisztségét. Pacepa távozását követően Dănescut Remus Dimával helyettesítették, és a nevét Külföldi Hírszerző Központ (Centrul de Informații Externe, a továbbiakban KHK) cserélték. Doicaru kinevezése a turisztikai miniszteri tisztségbe azt látszott demonstrálni, hogy ezentúl nagyobb hangsúlyt fektetnek a turisták és a külföldön tartózkodó románok felhasználásával szerzett információkra, ám Doicaru is áldozatul esett Pacepának – augusztus 15-én távolították el ebből a tisztségéből annak jeleként, hogy Ceaușescunak a kémtisztjei elleni haragja szörnyűséges volt.

A román Állambiztonsági és Titkosszolgálatok illetően metamorfózisa magában foglalt egy sor korábbi strukturális változást is, amelyek közül a legkorábbiak a Zsil völgyi bányászok 1977 augusztusi sztrájkját követően

⁷⁷ *Radio Free Europe Research. Romanian Situation Report /22 (8 September) 13.*

⁷⁸ A Scinteából átvéve, 1.

estek meg. A Belügyminisztérium néhány hivatalosságát ugyanannak a hónapnak a során kicseréltek⁷⁹, ám lényegesebb változások a párt 1977. december 7-e és 9-e között megtartott Országos Konferenciáján elfogadott ajánlások következtében estek meg, a Minisztérium és az Állambiztonsági Erők hatékonyabb megszervezésére vonatkozóan. A Minisztériumot strukturális változásoknak vetették alá, amelyeket az 1978. április 8-án kiadott Államtanácsi Dekrétumban írtak elő. Ezek közül a leglényegesebb az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) újraalapítása volt a Belügyminisztériumon belül, az Országos Népbiztonsági Igazgatóság 1948-as és az Országos Állambiztonsági Igazgatóság 1951-es modellje alapján. 1978 márciusában a Buzău megyei párttitkárt, Nicu (Ceașescu fia) barátját, Tudor Postelnicut nevezték ki a Belügyminisztérium államtitkárává és az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) igazgatójává.

A Főigazgatóság (DSS) visszaállítása az 1968-as reformot megelőzően birtokolt teljes autoritásában, a „szocialista törvényesség” időszakának – amelyet Ceașescu egy évtizeddel korábban még oly gyakran hangoztatott – a végét jelezte; egy másik erre vonatkozó jel a Minisztérium feladatkörének a kiszélesítése volt oly módon, hogy az magában foglalja az állam „függetlenségének, nemzeti szuverenitásának és területi integritásának a védelmét” is. A feladatok ilyenén sokszorozása azt is jelentette, hogy a Minisztérium ezentúl nemcsak a párt Központi Bizottságának tartozott felelősséggel, ahol működött egy, a fegyveres erőkért és az állambiztonságért felelős titkár (az 1989-es forradalom idején ezt a tisztséget Ion Coman vezérezredes töltötte be), hanem a Román Fegyveres Erők Legfelsőbb Parancsnokságának is, amelynek elnöke Ceașescu volt⁸⁰. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a miniszter is, meg az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) igazgatója is közvetlenül Ceașescunak tartoztak elszámolással. Az Állambiztonsági Főigazgatóságnak (DSS), valamint a diktátor által könyörtelenül végrehajtott ellenőrzésének szánt megnövekedett jelentőség arra csábít, hogy összehasonlítsuk ezt az Országos Állambiztonsági Igazgatóság preskriptív ellenőrzésével az 1950-es években.

A megnövekedett jelentőség másik bizonyítéka az Állambiztonsági Főigazgatóságnak (DSS) a minisztériumi rangra emelése volt. Ezt egy igazgatótanács vezette, amelynek az elnöke, az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) igazgatója, egyben a Belügyminisztérium miniszteri rangú államtitkára. Néhány Igazgatóság főnöke pedig első miniszterhelyettesi avagy helyettes miniszteri rangot viselt. Az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) az

79 *Radio Free Europe Research. Romanian Situation Report /26 (12 August) 1.*

80 *Radio Free Europe Research. Romanian Situation Report /12 (11 May) 11.*

Állambiztonsági Főigazgatóság szerkezetét örökölte, és néhány módosítással meg is őrizte azt az 1989. december 30-án bekövetkezett feloszlataáig. Egy újabb lényeges érdekeltségi terület a politikai terrorizmus terjedése volt, és az Állambiztonsági Főigazgatóságot (DSS) megbízták „a terrorista akciók megelőzésével, azonosításával, semlegesítésével, valamint megszüntetésével Románia területén”. A terrorizmus leküzdésének eme sajátos misszióját egy különleges antiterrorista egységre bízták, amely az USLA/KAE rövidítésként volt ismert (Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă – Különleges Antiterrorista Egység), amelyet 1978-ban Ceaușescu parancsai alapján szerveztek meg, és utaltak az Állambiztonsági Igazgatóságok fennhatósága alá, ennek Postelnicu volt a vezetője. Az itt alkalmazott erők 1989-ben 795 tisztet és katonát számláltak.

Ebben az időszakban az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) fő foglalatossága már nem csak a terrorizmus leküzdése volt. A személyi kultusz fenntartása, valamint a külföldről a rendszer számlájára érkező kritikák elhallgatása szintén prioritássá lett. A személyi kultusz működtetése akkor, amikor Ceaușescut „megválasztották” új tisztségébe, a Köztársaság elnökéül 1974 márciusában, valamint ennek a kultusznak a kiterjesztése a feleségére, Elenára is – aki a második legfontosabb személy lett az államban és a pártban akkor, amikor 1980 márciusában a miniszterelnök első helyettesének nevezték ki – egyre többet emésztett fel az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) erőforrásaiból. Speciális keményvaluta-alapokból térítettek el összegeket, amely folyamatot a Külföldi Hírszerzési Központon belüli egyik ügynökség irányította azért, hogy külföldi kiadókat fizessenek meg, akik majd Ceaușescu életrajzait kiadják, akárcsak az állítólagosan a felesége által írott kémiai traktátusokat, lévén ő egy „világhírű tudós”. Bukaresti források szerint a KHK ügynökének, Liviu Turcunak az 1989 januári Bécsbe szökése feltehetőleg azzal a küldetéssel függött össze, amelynek értelmében az egyik nyugati kiadónak ki kellett fizetnie a jelentékeny 30 000 dolláros összeget, cserébe Elena egyik „tanulmányának” a kiadásáért. A személyi kultusz elterjesztése, valamint a támogatására is használható nepotizmus gyakorlata a Belügyminisztériumban az elnök egyik testvérének a személyében egyesült: Nicolae Andruța Ceaușescut egészen az altábornagyi rangig léptették elő, és az Állambiztonsági Csapatok Băneasa-i, Bukarest melletti gyakorlóiskolájának a parancsnokává nevezték ki.

Ceaușescu külföldön élő ellenlábasainak az elhallgattatását a KHK vállalta magára. Paul Goma egyike volt annak a három román(ai) száműzöttnek, akik 1981 februárjában bombát rejtő csomagot kaptak Madridból; 1982. július 21-én két francia állampolgárt ítélték el Nyugat-Németországban 11,

illetve 4 és fél év börtönbüntetésre, mivel megpróbálkoztak – a Külföldi Hírszerzési Igazgatóság szolgálatában – egy román menekült meggyilkolásával, aki a Szabad Európa Rádiónak dolgozott, és akinek a műsorai folytonosan problémaforrást jelentettek, és irritálták a Ceaușescu házaspárt. 1972. január 13-án Matei Pavel Haiducu, egy Franciaországba helyezett KHK-kém, akinek az lett volna a küldetése, hogy kiépítsen egy ipari kémkedési hálózatot, azt az utasítást kapta főnökétől, Nicolae Pleșița altábornagytól, hogy gyilkolja meg Paul Gomat és Virgil Tănaset, egy másik dizidens író, mégpedig egy speciális mérgej injektálása révén, amelyet a szívroham előidézése végett fejlesztettek ki. Ahelyett, hogy engedelmeskedett volna a parancsoknak, Haiducu feladta magát a francia hatóságoknak. A betöltendő küldetésre vonatkozó beszámolója feltárta, hogy a gyilkolási parancs nem Ceaușescutól származott, hanem Pleșițától, aki kedveskedni próbált az elnöknek.⁸¹ A buzgóságnak ez a fajtája kétségtelenül magyarázatot ad egyéb gyilkossági tervekre is. 1989 elején Ion Rațiu, Ceaușescu egy másik jelentős, száműzetésben élő kritikusa kapta a hírt, hogy két női ügynököt küldtek a meggyilkolására, és még e sorok íróját is kellően fontosnak ítélték ahhoz, hogy 1989 júliusában a Román Külügyminisztérium egyik hivatalnokától azt a kétes figyelmeztetést kapja, miszerint „a hetedik a Securitate listáján”.

A nómenklatúrával szembeni szolgálalkúség fontos szerepet játszott Ceaușescu támogatásában, és amint azt Pleșița tábornoknak a Haiducuhoz címzett utasításai mutatják, épp ez volt a KHK-t irányító egyik vezérelv. Ugyanez volt a helyzet az Állambiztonsági Főosztállyal is. Ám Ceaușescu kellően intelligens volt ahhoz, hogy megértse, a saját személyes dominanciája végső soron a Securitate lojalitásától függ. Következésképp jól megfizette ezeket a tiszteket, akiknek nagyobb volt a fizetésük, mint a hadseregben azonos rangban szolgáló társaiké. Az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) tisztjeinek bejárásuk volt olyan üzletekbe és speciális létesítményekbe, ahová amúgy csak a párt vezető tagjainak volt szabad belépniük, míg hadseregbeli társaik nem élvezték ugyanezeket az előjogokat. Mi több, ahelyett, hogy az ország védelmét biztosította volna, a hadsereget olcsó munkaerővé alakította, amely Ceaușescu megalomán építkezési terveit volt hivatott kiszolgálni. Ahogyan a drákói gazdasági megszorítások az 1980-as évek közepén egyre inkább ellentétbe kerültek politikájával, Ceaușescu fokozatosan függeni kezdett az elnyomástól, amennyiben meg kívánta őrizni uralmát, és ez a függés a Belügyminisztérium még szigorúbb felügyeletét feltételezte. Mindezek arra indították, hogy 1987. október 3-án a családi barát Postelni-

81 M. P. Haiducu: *J'ai refusé de Tuer*. Plon, Paris, 1984.

cut léptesse elő belügyminiszterré. Utódja a Belügyminisztérium államtitkári tisztségében, valamint az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) parancsnokaként Iulian Vlad vezérezredes volt.

Postelnicutól eltérően Vlad karrier-tiszt volt a Securitateban. Az 1950-es évek végén a Személyzeti Igazgatóságon volt százados, majd elkezdett felfele lépkedni a hierarchián, és 1977-ben vezérőrnagy lett belőle. 1980 májusában kinevezték miniszteri rangú államtitkárnak a Belügyminisztériumba, és előléptették altábornagynak. 1983. április 15-én helyettes miniszter lett belőle, majd 1984. augusztus 21-én vezérezredes. A lakosság körében egyértelműen megnövekedett zavargások miatt, amelyet jól mutattak az 1987 novemberi brassói lázongások is, Ceaușescu megparancsolta Postelnicunak, hogy javítson az állambiztonsági erők hatékonyságán, e célból a Minisztérium kiadta a 02600-as parancsot 1988. július 5-én, amely olyan intézkedéseket hagyott jóvá, „melyeket a Belügyminisztérium egységeinek végre kellett hajtani a harci és az intervenciók hatékonyság növelése érdekében”⁸². Úgy tűnik, hogy a parancsot megelőző napon új különleges egységeket hoztak létre a nagyobb városi központokban az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) autoritása alatt, és az Antiterrorista Harc Különleges Egységével való együttműködés céljából. A bukaresti különleges Securitate-alakulatok 600 személyt számláltak és Gheorghe Goran ezredes irányította őket.⁸³

Ezekhez az elit csapatokhoz hozzá kell adnunk az V-ös Főigazgatóság 484 emberét is, akiket Marin Neagoe vezérőrnagy vezetett, és akik az Elnök Védelmi Csapatát alkották. A vidéki repülőtereken csökkentett létszámú KAE (USLA) csoportok működtek. Az Elnök Védelmi Csapatához, a Főváros Állambiztonsági Erőihez, valamint az KAE-hez tartozó emberek jól felkészültek voltak a városi gerilla-harci technikákban, és modern automata fegyvereik, valamint infravörös fegyvereik is voltak. Ők voltak azok, akik – a Brucan által elmondottak szerint – egy 1985-ben elfogadott terv szerint jártak (volna) el egy olyan lázadás leküzdésében, amely a stratégiai épületek, azaz a Televízió, a Rádió, a Védelmi Minisztérium és a Központi Bizottság székhelyének az ellenőrzésére tört (volna). Ugyancsak ők voltak azok, akik 1989. december 22-én este 19 órakor elindították a meglepetés-támadást a Televízió körül, a hadseregre és Bukarest lakosságára mérve csapást. Néhányan ezek közül a tisztek közül két-két útlevelet és személyi igazolványt birtokoltak, és kulcsaik voltak élelemmel, katonai és civil ruhával felszerelt lakásokhoz. Mindezen különleges erők segítségére voltak a Belügyminiszté-

82 Silviu Brucan: *Generația irosită*. Universul/Calistrat Hogaș, București, 1992, 232.

83 Lásd a Silviu Brucannal és Nicolae Militaru tábornokkal készített interjút: „Adevărul, numai adevărul”. *Adevărul*, 23 august 1990, 3.

rium, valamint az Állambiztonsági Csapatok erőinek, amelyek a forradalom pillanatában 23 370 tisztet és aktív katonát számláltak. Ezek között találjuk a Belügyminisztérium Katonai Akadémiájának mintegy 2000 kadétját, akiknek Ceaușescu testvére volt a parancsnoka.

A Securitatehoz tartozó olyannyira változatos erők feltárásával párhuzamosan teljességében megérthetjük azt, amit eddig csak sejthettünk, nevezetesen, hogy mennyire elnyomó lett Ceaușescu uralma az utolsó években. Ezenfelül azt is láthatjuk, hogy mennyire könnyű volna hibázni az Állambiztonsági Főigazgatósághoz (DSS) tartozó személyzet számának a megbecslésében. Tulajdonképpen maguk a román hatóságok szolgáltatnak eltérő adatokat Ceaușescu megdöntése óta is. Egyes esetekben, már amennyiben nagylelkűek akarunk lenni, ezeket az eltéréseket az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS), avagy a Securitate meghatározási bizonytalanságának a számlájára írhatjuk. És amennyiben nem vagyunk nagylelkű hangulatban, akkor az információs megtévesztésnek tulajdoníthatjuk. Tágan értve azonban, a különféle források által kiadott becslések megegyeznek, amennyiben pontosításokat eszközölünk a különféle Állambiztonsági Főigazgatóságon (DSS) belül működő szekciók viszonylatában, amelyekre ezek vonatkoznak. Ily módon, a védelmi miniszter, Victor Stănculescu vezérezredes, a hat Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) Igazgatóságában alkalmazott személyzetről beszélve (beleértve a fővárosnak és az Ilfov mezőgazdasági övezetnek szánt ágazatokat), szinte 8400 személyről beszél.⁸⁴ Ez a szám azonban nem tartalmazza a CTOT kommunikációs és technikai csapatokat, valamint az Állambiztonsági Csapatokat sem. Iliescu elnök, számításba véve a kommunikációs és a technikai személyzetet, valamint a tisztet (de nem az alacsonyabb rangúakat) az Állambiztonsági Csapatokból, már 15 000-es létszámot becsül.⁸⁵ Mivel az összeesküvés-elméletek napirenden vannak Romániában, nem meglepő, hogy némely újságírók akként értelmezték ezeket az eltéréseket, mint amelyek azt bizonyítják, hogy az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) tovább létezik a SRI fedőneve alatt. Sántító logikájuk ellenére nekik lényegében igazuk is van, noha egy jelentős számú Állambiztonsági Főigazgatósági (DSS) tisztet nyugdíjba küldtek 1990 tavaszán, az új titkosszolgálat ugyanis nem vette át őket.

Egy Iliescu elnök által 1989. december 26-án kelt rendelet alapján az Állambiztonsági Főigazgatóságot (DSS) kivonták a Belügyminisztérium ellenőrzése alól, és a Nemzetvédelmi Minisztérium kötelékébe helyezték át.⁸⁶

84 *România liberă*, 28 februarie 1990, 1.

85 *România liberă*, 5 iulie 1990, 14.

86 *România liberă*, 27 decembrie 1989, 1.

Tulajdonképpen ezáltal törvényesítették az Állambiztonsági Főigazgatóságot (DSS), és beépítették a rendszerbe, a tisztjei megkapván az engedélyt, hogy kiengedjék azokat a kollégáikat, akiket azzal gyanúsítottak, hogy a forradalomkor tüntető tömegekbe lőttek. Az is igaz, hogy három nappal később kiadtak még egy rendeletet, amelyben az Állambiztonsági Főigazgatóságot (DSS) feloszlatták, és az Igazgatóságok parancsnokait letartóztatták vagy tartalékba utalták, de ez csak amolyan fedőakció volt. Ugyanis addig a pillanatig a legtöbb gyanúsítható „terroristát” szabadon engedték. Az a tény, hogy a tanúk nem voltak megbízhatóak, a bürokrácia tehetetlensége, némely fő érdek védelmének vágya (melyek között ott volt Iliescu elnök Őrző és Védő Szolgálat, amely az egykori V-ös Igazgatóságából származó tiszteknek nyújtott menedéket, valamint a SRI antiterrorista brigádja, amelynek tagjai között egykori KAE/USLA tisztek is voltak), mindezek együttesen magyarázzák azt, hogy a szinte 1000 személyt érintő kivizsgálások, akikről hivatalosan is elismerik, hogy meghaltak a forradalomban, nem fejeződtek be, és hogy relative kevés vádat fogalmaztak meg.

Iulian Vlad az első azon Állambiztonsági Főigazgatósághoz (DSS) tartozó tisztek között, akiket 1989. december 26-án letartóztattak. Gianu Bucurescu vezérőrnagyot, Vlad helyettesét, Aristotel Stamatiou altábornagyot, a Külföldi Hírszerzési Központ igazgatóját, Gheorghe Vasile altábornagyot, a IV-es Igazgatóság vezetőjét, Ioan Moț vezérőrnagyot és Alexandru Țencu vezérőrnagyot később ítélték el. Vladot „népirtásban való részvétellel” vádolták meg, amely a maximálisan kiszabható életfogytiglani büntetést jelentette. A vádat utólag enyhítették, bármilyen, a katonai törvényszék által adott magyarázat nélkül, „a népirtás elősegítésére”, amelyre a maximálisan kiszabható büntetés tíz év; Vladot 1991. július 22-én bűnösnek találták, és 9 év börtönbüntetésre ítélték. Ehhez az ítélethez még hozzáadódott két másik, rövidebb büntetés, az egyik három és fél éves, amelyet 1991 márciusában szabtak ki Vladra, mivel 1989 decemberében törvénytelenül tartóztatta fel Dumitru Mazilut, valamint egy 1991 májusában kiszabott négy éves, mégpedig azért, mert december végén „visszaélő módon” tartóztatott fel több, mint 1000 tüntetőt.

A Securitate egyéb főnökeit 1991. május 10-én ítélték el kettőtől öt évig terjedő börtönbüntetésekre, mivel a forradalom idején „illegálisan feltartóztattak”, valamint „visszaélésekkel teli kivizsgálásnak vettek alá” egy meg nem nevezett számú tüntetőt. Gianu Bucurescu vezérőrnagyot négy évre ítélték, Gheorghe Dănescu altábornagyot három és fél évre, Marin Bărbulescu ezredest, a bukaresti Milícia vezetőjét, öt évre. Gheorghe Vasile altábornagyot, a VI-os, Katonai Kémelhárítási Igazgatóság vezetőjét, és Ghe-

orghe Goran ezredest, a bukaresti Állambiztonsági Erők parancsnokát felmentették.⁸⁷ Egy külön perben Marin Neagoe vezérőrnagyot, az V-ös Igazgatóság parancsnokát 1991. május 28-án hét év börtönbüntetésre ítélték „autoritással való visszaélésért”.⁸⁸ Nicolae Andruța Ceaușescut, a Belügyminisztérium Katonai Akadémiájának parancsnokát 15 év börtönbüntetésre ítélték 1990 júniusában, mivel mintegy 2000 kadét-tisztet belevezetett a tüntetők ellen leadott sortűzbe az Egyetem téren, 1989. december 21-én. Az egykori belügyminisztert, Tudor Postelnicut, „népirtással” vádolták meg 1990 január végén, és február 2-án életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték.

Mivel a közvélemény nyugtalannak mutatkozott az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) állapotát illetően, a védelmi miniszter, Victor Stănculescu vezérezredes bemutatott egy listát a letartóztatott állambiztonsági tisztokról, és jelezte, hogy az V-ös Igazgatóság összes tisztjét, szám szerint 436-ot, tartalékba helyezték, akárcsak a IV-es Igazgatóság 1073 tisztje közül 611-et.⁸⁹ Az 1989 decemberi Állambiztonsági Főigazgatósági (DSS) dokumentumok 1133 személyről beszélnek a IV-es Igazgatóság vonatkozásában, valamint 484-ről az V-ös Igazgatóság tekintetében. Stănculescu azt is állította, hogy a Securitate által a telefonbeszélgetések lehallgatására használt teljes rendszert leállították 1989. december 22-én, és a teljes felszerelést, valamint a lehallgató központokat is lepecsételték, és a hadsereg őrizete alá helyezték. Avégett, hogy eloszlassa a bizalmatlanságot, ellenőrzésre hívta (az érdeklődőket) „az egykori lehallgató és zavaróadás központokba, a bukaresti December 13. utca 6–8, illetve 14. szám alá, a Román Optikai Üzembe, az „Augusztus 23” gyárba, a bukaresti Nehézipari Gyárba, a bukaresti Textil- és Kötöttáru-gyárba, illetve a Főváros összes telefonközpontjába”. Stănculescu bejelentette az intézményesítést „bizonyos struktúráknak, amelyeknek az a küldetésük, hogy a nemzeti szuverenitás, a függetlenség és a területi integritás védelmét biztosítsák, valamint hogy megelőzzenek minden olyan akciót, amely gazdasági avagy társadalmi egyensúlyvesztéshez vezethetne, vagy amely megakadályozná Románia demokratikus fejlődését”. Ezeknek a struktúráknak apolitikusoknak kell lenniük, és a vezetésüket „csakis a román hadsereg azon tisztjei biztosíthatják, akik megmutatták – képességeik és kötelességeik révén – az országgal, a néppel és a forradalommal szembeni lojalitásukat, és akik nem tartoznak egyetlen párthoz vagy politikai mozgalomhoz sem”.⁹⁰ Mindenkit biztosított arról, hogy

87 SWB, EE/1086 (31 May 1191), B/7.

88 SWB, EE/1086 (31 May 1191), B/18.

89 *România liberă*, 21 februarie 1990, 1.

90 Uo.

„egyetlen telefonbeszélgetést sem vételeznek, avagy hallgatnak majd le, sem most, sem a jövőben”, és, hogy „egyetlen állampolgár – nemzetiségtől, politikai hovatartozástól vagy vallásos meggyőződéstől függetlenül – sem fogja a titkosszolgálatok új fegyveres erőihez tartozó személyzet célpontját képezni”; ezt a vallomást teljes hitetlenség fogadta a közvélemény részéről, hiszen egy olyan tisztől származott, aki Ceaușescu idején is tiszt volt, és helyettes védelmi miniszter is. A bizalmatlanság 1991 májusában vált hangsúlyosabbá, amikor többszáz olyan, az ellenzékhez tartozó személyre vonatkozó, és a SRI, az új titkosszolgálatok által létrehozott dossziét találtak, amelyek Berevoiești falu mellett voltak elföldelve,⁹¹ és nagyobb mértékben igazolták azokat a román sajtóban lábra kapott feltevéseket, amelyeknek megfelelően Stănculescunak része lehetett a román fegyverekkel üzőtt kereskedelem, a „Dunărea” Külkereskedelmi Ügynökségen keresztül. Stănculescu lánya itt dolgozott, amely intézményt Ceaușescu utasítása alapján gondolták el, és majd Postelnicu szervezte meg, a KHI-nél dolgozó Stămătoiu tábornoknak rendelve alá az intézményt.⁹²

Stănculescu „átláthatósága” az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) személyzete tekintetében nem terjedt ki az I-es, a II-es, a III-as és a IV-es Igazgatósághoz tartozó 655 tiszt sorsára is, amelyet hallgatás fedett, és ez azt a gyanút is felkeltette, hogy beolvasztották őket a SRI-be (amelyet egy 1990. március 26-án kibocsájtott dekrétummal hoztak létre). Ezen új szolgálat igazgatója, Virgil Măgureanu – miközben a közvélemény megnövekedett információigényére próbált válaszolni a SRI szerkezetét és tevékenységeit követően, illetve arra törekedett, hogy csökkentse a gyanakvást – a Házak 1990. november 22-i egyesített ülésén elismerte, hogy a SRI tulajdonképpen egy felújított Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS). Azonban maga az a tény, hogy kommunikáció tárgyává vált, azt jelezte, hogy a SRI, elődjétől eltérően, legalábbis felelősséggel tartozik a Parlamentnek, és Măgureanu sem késlekedett ezt a dolgot kihangsúlyozni jelentésének a kezdetén.

Egészen odáig merészkedett, hogy addig feltáratlan információkat is nyújtott az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) alkalmazottainak a számát illetően: „1989. december 22-én, az egykori Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) keretén belül összesen 14 259 katonai káder működött, ebből 8159 tiszt, 5105 altiszt és katonai mester, valamint további 984 személy, aki a civil személyzethez tartozott. Közülük 8367 tiszt, altiszt és katonai mester a hírszerző és operatív osztályokon dolgozott, 3832-en a központi egységek-nél, míg 4544-en a megyékben. A többi alkalmazott az Állambiztonsági

91 *România liberă*, 21 mai 1991.

92 L. Turcu: „Vinovații tac”. *Evenimentul zilei*, 10 septembrie 1992.

Csapatoknál dolgozott – összesen 2859 tiszt, altiszt és katonai mester, a technikai egységeknél 2588 tiszt működött, míg az operatív egységeknél további 466. Az Állambiztonsági Igazgatóságok teljes személyzetéből 2841-en a központi és a területi egységek feloszlásának estek áldozatul, további 2769 alkalmazottat tartalékba utaltak, az egykori Állambiztonsági Csapatok 2896 alkalmazottját átvette a Belügyminisztérium, valamint 449-en egy technikai közvetítési egységbe tömörültek, amelyet a Nemzetvédelmi Minisztérium utasítására hoztak létre avégett, hogy a kormányzati telefonkapcsolatokat biztosítsák.”⁹³

Bármennyire is részletesek voltak Măgureanu vallomásai, ezek csak az Állambiztonsági Főigazgatóságon (DSS) alkalmazottak számára vonatkoztak, és nem tettek említést azokról, akik a Securitatenak dolgoztak, avagy az országos és megyei Igazgatóságokhoz tartozó tisztekről, valamint azokról, akiket másodrangú alkalmazottaknak, kollaboránsoknak és informátoroknak nevezhetünk, és akik jelen voltak mindegyik minisztériumban, irodában, gyárban, intézetben, szállodában, kórházban vagy iskolában. Ezeket a személyeket két fő kategóriába sorolhatjuk. Egy Állambiztonsági Főigazgatósági (DSS) tiszthez fűződő családi vagy baráti kapcsolatok, bármennyire is lazák lettek volna, garanciaként szolgálhattak a preferenciális előléptetéshez az állami intézményekben, függetlenül a személyes érdemtől, és a Főigazgatóság (DSS) valóban nagy sikerrel használta ki ezt a kliensi rendszert. Az előnyök kölcsönösök voltak, mivel az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) tisztje az általa nyújtott támogatásért cserébe elvárhatta az illető alkalmazotttól, hogy információkat gyűjtsön és továbbítson. A második kategóriát az RKP különböző hivatalosságai alkották. Minden intézményben létezett egy helyi pártszervezet, akinek a titkárát a Főigazgatóság (DSS) tisztjei gyakran kikérdezték.

Egyéb okok is voltak, amelyek igazolhatták a Securitateval való együttműködést, ezek egyszerűbbek voltak, és az emberi gyengeségben gyökereztek: a zsarolás vagy az előnyök vágya, a nehéz idők létbizonytalanságának a terhe. Nem szabad arról sem elfeledkeznünk, hogy a rendőri ellenőrzés intézményesítése is odavezetett, hogy az együttműködés formái tulajdonképpen a törvény által támasztott követelményekké lettek. Mindegyik tömbháznak kötelessége volt kinevezni a lakosai közül egy „ügyintézőt”, akinek nemcsak az tartozott a feladatai közé, hogy az épület állapotával törődjön, de fel kellett jegyeznie minden olyan albérlőt és látogatót, aki több, mint 24 órát töltött az egyik lakásban. A Securitate helyi tisztje kéthetente megvizsgálta a jegyzéket,

93 *SWB Summary of World Broadcasts. BBC Monitoring. Part 2 Eastern Europe, EE/0932* (27 November 1990), B/10.

és a tömbház ennek a „ritmusában” élt. Ily módon, 1989 után, egyes ügyintézőket szomszédaiak tévesen vádoltak meg az együttműködéssel.

Amint azt már kijelentettük, a félelem egy kivételes munkaerő-megtakarítási mechanizmus, és a Securitate sikerének egyik bizonyítéka, ennek révén sikerült azt a széles körben osztott nézetet generálnia, amelynek megfelelően az oly sok informátor látható jelenléte mindössze csepp volt a mindenütt jelenlévő tiszti és kollaboránsi hálózatok tengerében. Az arányok, amelyek a tíz személyből egy becsléstől a három személytől egy becslésig terjednek (azaz az ország lakosaira vetítve 2,3 milliótól 8 millióig) gyakorta bizonyultak reális becsléseknek a Securitate munkaerejét tekintve, ám egyik sem alapul perdöntő bizonyítékokon, és ezeknek a számoknak tartalmazniuk kell az összes alkalmi informátort, és azokat az opportunistákat is, akiket, miként arra Walter Bacon rámutat, minden totalitárius rendszer parazitikus bőségben kitermel.⁹⁴

Néhány spekulatív periodikában az a becslés vált uralkodóvá, hogy mindazok szekusok voltak, akiknek kapcsolatuk volt a Belügyminisztérium ügynökségeivel, függetlenül attól, hogy a Securitate irányította őket vagy sem. Ebben a szellemben, mindazok, akiknek útlevelet adtak, azzal voltak gyanúsítva, hogy engedményeket tettek a Securitatenak, akár úgy, hogy beleegyeztek egy küldetésbe (főleg a külföldön tartózkodó román rokonok és barátok tevékenységeinek a jelentése formájában), akár úgy, hogy az otthoni körülményeikről jelentettek, épp elutazás előtt, amely dolgot az útlevéllel honoráltak. Biztos, hogy ez volt a helyzet nagyon sok olyan román állampolgárral, akiknek jóváhagyták az utazását. De lehetetlen, hogy mindenkire ez lett volna érvényes. A Securitate és a Külföldi Hírszerzési Igazgatóság szelektíveknek bizonyultak a külföldre utazni óhajtó románok tekintetében, és igencsak kétséges az, hogy minden utazni vágyó románt elláthattak egy küldetéssel. És mégha így is álltak volna a dolgok, nem lehetünk biztosak abban, hogy minden erre kényszerített egyén engedelmeskedett a kényszernek.

A Marius Oprea által publikált dokumentumok mintegy 150 000-es létszámú aktív informátorról beszélnek 1989 decemberében. Állítások szerint az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) teljes együttműködői hálózatának egészében való feltárása – amelyet a román társadalom különböző médiumaiban többször követeltek már – alááshatja az ország törekeny stabilitását, ürügyet szolgáltatva a vádaskodásokra, és felnyitva a Ceaușescu-rezsimben való bűnrészesség okozta sebeket – sebeket, amelyeket a legtöbb idősebb román inkább szeretne hegesedni hagyni. Nem hiszem, hogy ez kellene, hogy

94 W. Bacon: i. m. 135.

legyen a helyzet. A szomorú valóság az, hogy egyes románok számára az alantas tettek ügyességi bizonyítványok, és ennek folyamányaképp csodálandók. A kormány tehetetlensége, hogy nem állíttatta bíróság elé az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) azon tagjait, akik gyilkossággal és kínzásokkal vádolhatók, a román társadalom általános apátiáját jelzi a múltbeli szenvedések és az elkövetett visszaélések iránt. Romániának nem prioritása a múlttal történő szembesülés, amikor majd prioritássá válik, akkor és csakis akkor fog megszűnni a forradalom által hozott morális megtisztulás állandó összeköztetése a közönnyel, ami Ceaușescu idején megkönnyíthette az emberi jogok és az emberi önérték elleni visszaélések elkövetését.

Végül néhány szót az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) tevékenységének egy olyan aspektusáról, amelyről kevesebbet beszéltünk – a román export-tevékenységek ellenőrzéséről. A román újságokban mostanság megjelent adatok a KHK közvetlen ellenőrzése alatt álló „Dunărea” Külkereskedelmi Ügynökségről elegendő anyagot szolgáltatnak akár egy önálló munkára ebben a témában. Itt most csak arra szorítkozom, hogy kijelentsem: a „Dunărea” vállalat román gyártmányú fegyverexportjai 1987 és 1989 között 2,4 milliárd dollár becsült hasznot hajtottak (magánjellegű forrásokból). Ezek a pénzalapok hozzásegítették az Állambiztonsági Főigazgatóságot (DSS) ahhoz, hogy saját alapokból szerezze be az eszközeit és a szükséges felszereléseket. A Dunărea eladásai és a Marin Ceaușescu – az egyik Ceaușescu testvér és a bécsi külkereskedelmi misszió vezetője – közvetítésével folyó fegyverszállítások közötti kapcsolatok még nincsenek teljességében feltárva (Marin öngyilkosságot követett el 1989. december 28-án). Az ezekből befolyó profitról azt feltételezik, hogy egy Svájcban található titkos számlára utalták.⁹⁵

Hasonlóan sok kérdőjelet vet fel egy, a *Washington Post*-ban megjelent cikk feltételezése, miszerint Marin és testvére Ilie, a honvédelmi miniszter első helyettese, fejlett szovjet haditechnológiát szállítottak volna az Egyesült Államok számára az 1980-as évek közepén. A kelet-európai védelmi minisztériumok legfelsőbb szintjeire beszivárgott CIA hírszerzők tervének állítólagos részeként az Egyesült Államok, idegen közvetítőkön keresztül, több, mint 40 millió dollárt fizetett volna Romániának abban a tízéves periódusban, amikortól a két Ceaușescu testvér kapcsolatai elkezdődtek, 1979-et követően. Habár Nicolae Ceaușescu személyesen nem volt érintett, elképzelhetetlen, hogy ne lett volna tudomása róla ezekről a munkálatokról. A CIA által Románián keresztül beszerezett fegyverek között volt az utolsó Silka prototípus, egy bonyolult szovjet légvédelmi rendszer, egy, a románok

95 „Activitatea Comisiei guvernamentale pentru recuperarea fondurilor deturnate din patrimoniul statului”. *NU*, 86 (2–9 septembrie 1992).

által módosított mozgó rakétavető és egy radarrendszer, amit célpont-azonosításra és a szovjet légvédelmi fegyverek elhárítására használtak.⁹⁶

Az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS)/Külföldi Hírszerzési Igazgatóság számára egy másik kemény valutaforrást a különböző, román ellenőrzés alatt álló vállalatok igazgatótanácsai képeztek, mint például a „Crescent”, a „Delta”, a „Terra”, a „Trawe” és a „Carpații”, amelyeket külföldi szerződések megkötésére használtak. A kifizetéseket egy, a KHK-nak alárendelt speciális ügynökség, a Különleges Valuta Tranzakciók (Acțiuni Speciale Valutare) intézete, amelynek összetételében mintegy 15–20 tiszt volt. Ennek a paravánja egy „Argus”-nak nevezett vállalat volt, és ugyanez intézte ezen külkereskedelmi vállalatok alkalmazottainak a fizetését is.⁹⁷ A „Carpații” vállalat – a „Carpații” cégcsoport részeként – kivétel volt és magában foglalta a Nemzeti Turisztikai Irodát, a RKP Politikai és Adminisztratív szekciójának lévén alárendelve. Az összes „különleges valuta tranzakció” a szocialista blokk országai-val a „Carpații”-on keresztül volt a párt kasszái felé kanalizálva, egy, a szovjektől örökölt mechanizmust használva. De Nyugat-Európából származó befizetések is kerültek így az Állambiztonsági Főigazgatósághoz (DSS).⁹⁸

Nagy mennyiségű valuta származott a Ceaușescu által 1967-ben a Német Szövetségi Köztársasággal, illetve Izraellel aláírt szerződésekből, amelyek rendelkeztek minden kivándorló német vagy zsidó után fizetendő összegekről. A Német Szövetségi Köztársaság esetében az összeg 8000 és 15000 német márka között ingadozott, az illető személy életkorától és szakmai felkészültségétől függően. Efölött a Belügyminisztérium Útlevel Főigazgatóságának tisztjei hasonló összegeket kértek a kivándorolni szándékozók-tól, és az egyetlen mód a valuta beszerzésére a külföldi rokonoktól való kéregetés volt. A kifizetéseket gyakran egy bécsi székhelyű KHK iroda intézte, és a Különleges Valuta Tranzakciók felé irányultak, habár úgy tűnik, a magasabb rangú tisztok a Útlevel Főigazgatóság keretéből néha sikeresen kijátszották a rendszert, kitanítva a külföldi rokonokat, hogy utazzanak Romániába és közvetlenül adják át a pénzt. A szóban forgó összegeket meg lehet becsülni, ha számításba vesszük, hogy majdnem 200 000 német emigrált Romániából 1967 és 1989 között.

Liviu Turcu dezertőr szerint a különleges valuta-tranzakciók felelőssége Románia területén egy, a III-as Főigazgatósághoz tartozó egysége volt. Ez

96 „Ceaușescu’s brothers «sold secrets to US»”. *Daily Telegraph*, 7 May 1990, amely a *Washington Post* 1990. május 6-i számában közölt jelentést idézi.

97 *Evenimentul zilei*, 4 septembrie 1992, 3.

98 L. Turcu: „Cum pot fi găsite comorile lui Ceaușescu”. *Evenimentul zilei*, 8 septembrie 1992.

foglalkozott a külföldi üzletemberek és azok irodájának felügyeletével, erre szolgált a „Argus” vállalat álcaként. Turcu azt írja, hogy ez az egység később a KHK-án belül a Különleges Valuta Tranzakciók operatív ellenőrzése alá került.⁹⁹ Mindezek dacára Postelnicu is létrehozott a KHK-án belül egy speciális egységet, amit Önálló Külkereskedelmi Ügyosztálynak (Serviciul Independent pentru Comerț exterior) hívtak, ennek az volt a küldetése, hogy felügyelje a valutában történő kifizetéseket. Ennek a kapcsolatai a III-as Főigazgatósággal és a Különleges Valuta Tranzakciók egységével nem tisztázottak.

Azt azonban mindenképp sikerült mára tisztázni, hogy az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS)/Külföldi Hírszerzési Központ tisztjeinek külkereskedelmi ellenőrző hatalma a forradalom utáni Romániában is privilegiált pozíciót biztosított számukra. Az új romániai kormányok tehetetlensége maga után vonta, hogy az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) tisztjei, a maguk speciális tudásanyagával, a külföldi kapcsolataikkal, illetve a befolyással, amit a Külkereskedelmi Minisztériumra a mai napig gyakorolnak, létrehozzanak egy valódi gazdasági maffiát. Felhasználva a kereskedelmi és üzleti hozzáértésüket, ezek a tisztek import-export magáncégeket alapítottak, és kihasználva a fent említett Minisztériumban és más kormányzati egységekben meglévő pozícióikat, sikerült monopolizálniuk a román export egy jelentős részét. A volt Állambiztonsági Főigazgatósági (DSS) tisztek román gazdaságba való behatolásának a mélységét jelezte már Turcu és egyéb névtelen források a volt Állambiztonsági Főigazgatóságból (DSS).

Turcu azt állítja, hogy Mișu Negrițoiu, a Gazdasági Stratégia és Reform egykori minisztere és az 1992. november 20-án megalakult kormány négy miniszteri rangú államtitkára közül az egyik a Los Angeles-i Román Kereskedelmi Iroda igazgatójaként lett delegálva. Ezt a tisztséget, állítja Turcu, előzőleg az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) és a KHI tisztjei töltötték be. Amikor gazdasági okokból az irodát bezárták, Negrițoiut az 1984-es Olimpián résztvevő román olimpiai csapat képviselőjeként akkreditálták. Később az Állambiztonsági Főigazgatóság (DSS) által ellenőrzött „Arpimex” Külkereskedelmi Társaság igazgatójául nevezték ki.¹⁰⁰ 1990 márciusában a New York-i Román Kereskedelmi Ügynökség igazgatója lett, majd a Román Fejlesztési Ügynökségé. Turcu azt kérdi: „ha az az egyén, akit a gazdasági reform olyannyira fontos és kényes problémáival bíznak meg, nem több egy madárijesztőnél, kik húzzák a szálakat?” Válaszképpen Negrițoiu azt mondja, hogy az Állambiztonsági Főosztállyal való egyedüli kapcsolatai csakis „szakmai” jellegűek voltak.

⁹⁹ Uo.

¹⁰⁰ L. Turcu: „Biografia lui Mișu Negrițoiu”. *Evenimentul zilei*, 12 ianuarie 1993.

Egy, az 1990 májusi választásokról szóló dokumentumban, amelyet néhány külföldi újságíró rendelkezésére bocsátottak, megadták a nevét néhány olyan állítólagos Állambiztonsági Főigazgatósági (DSS) tisztnek, akik a Külkereskedelmi Minisztériumban dolgoznak. Ezen nevek közül többet is a *The Times*-ban megjelent cikkben közöltek le.¹⁰¹ A dokumentum szerint „az egykori Állambiztonsági Főigazgatósághoz (DSS) tartozó 400 tiszt a külkereskedelmi szervezetekben van alkalmazva”, és a Minisztérium összes kulcspozícióját a volt Főigazgatóság (DSS) ezredesei foglalják el. Egyes Securitate-tiszteket diplomatáknak neveztek ki. Ezek között említették Constantin Pîrviuțoiu ezredest is, aki az Európai Közösség nagykövete volt, Cristea őrnagyot, Pîrviuțoiu helyettesét, és azt megelőzően a párizsi KHK igazgatóját, Iancu ezredest, aki a „Pordexport” vállalat egykori igazgatójaként most a bécsi román nagykövetség magas rangú hivatalnokja volt, idetartozott Baclița tábornok, a teheráni nagykövetség alkalmazottja, Mateescu alezredes, aki a varsói nagykövetségen dolgozott, majd Negrițoiu ezredes, aki a New York-i nagykövetségen. A Külkereskedelmi Minisztérium azon hivatalosságai, akiket Állambiztonsági Főigazgatósági (DSS) tisztekként neveztek meg, a következők voltak: Stoiculescu ezredes, a „Fructexport” egykori igazgatója és a cikk megjelenésének pillanatában a mezőgazdasági exportokkal megbízott személy, Cornaciu őrnagy, aki a gyümölcs-exportért felelt, Ghiță ezredes, aki a „Metaloimporexport” egykori igazgatója volt, valamint Dumitrescu alezredes, a „Terra” egykori igazgatója, amely az ásványok exportjával foglalkozott. Állambiztonsági Főigazgatósági (DSS) tisztekként azonosítottak a Minisztérium Nemzetközi Főosztályán dolgozó több hivatalosságot is, köztük Talpaș ezredest, az Ázsiai Főosztály főnökét, aki a Romániába történő japán és koreai befektetéseket ellenőrizte, valamint Culau ezredest, az Európai, és Mihoc ezredest a Német Főosztályról.

Kenneth Jowitt rámutatott Dej totalitárius uralmának, valamint a román autoritárius hagyományoknak a kompatibilitására, és mindkettő – Jowitt és Walter Bacon szerint is – bizonyos mértékben magyarázatot szolgáltat Ceaușescu rendszerére: „Fontos szem előtt tartanunk, hogy ez a fajta rendszer nem volt teljesen ismeretlen vagy idegen a román társadalom tapasztalatától és társadalmi összetételétől. A valóságban valaki azt is sugallhatná, hogy a Ceaușescu-rezsimjének stabilitása részben annak a konvergenciának köszönhető, amely egyrészt ezen uralom szerkezete és éthosza, másrészt pe-

101 Richard Bassett: „Securitate still hold key to business”. *The Times*, 22 May 1990, 10.

dig a román társadalom széles rétegei által osztott történelmi tapasztalat, társadalmi összetettség és autoritás-fogalom között fedezhető fel”.¹⁰²

Van némi igazság ezekben az állításokban, ám mellőzik a Ceaușescu és Dej által gyakorolt hatalom totalitárius, elnyomó természetét. A románok semmilyen tapasztalata nem készíthette volna őket fel a terror azon uralmára, amely 1944-ben elkezdődött. Ez a gyűjtemény azon terror eszközeiről mutat be dokumentumokat. Csak azután, hogy a Securitate eltörölte a szakértők osztályának és a független parasztságnak a jelentős rétegeit, alapozhatta a kommunista párt egy megfélemlített nép engedelmességére, aki számára a félelem második természetté lett.

Fordította: *Virginás Andrea*

102 K. Jowitt: „An Organizational Approach to the Study of Political Culture in Marxist-Leninist Systems”. *American Political Science*, vol. 68, no. 3 (September 1974), 1188.
– idézi W. Bacon: i. m.